

RADOMSKA KULTURA W 30-LECIU PRL

Podstawowe założenia polityki kulturalnej w Polsce Ludowej są jasno formułowane od pierwszych dni wyzwolenia w wielu dokumentach partyjnych i państwowych. Już w listopadzie 1943 r. w deklaracji "O co walczymy" zostały określone przez PPR podstawy polityki oświatowej i kulturalnej w Polsce Ludowej. W programie rozwoju przyszłej Polski zawarto postulat upowszechnienia oświaty i kultury narodowej przez: budowę nowych szkół, uniwersytetów, domów ludowych, bibliotek; powszechność i obowiązkowość nauczania całej młodzieży do 16 lat; wszechstronne poparcie dla rozwoju świata nauki, literatury, sztuki. Ustalenie zakresu działania resortu kultury i sztuki w jednym z pierwszych dekretów PKWN z dnia 15.IX.1944 r. świadczy o tym, że państwo wzięło na siebie rozwiązywanie całokształtu problematyki kultury.

Rocznica 30-lecia wyzwolenia narodowego i społecznego skłania nas do zastanówienia się, jaki był udział naszego miasta ^{dzisiaj} w realizacji zamierzeń historycznego już Manifestu Lipcowego.

Start do obecnych osiągnięć w dziedzinie kultury w Radomiu był szczególnie trudny. Działaczom przypadło odrabiać zacołanie nie tylko z okresu dwudziestolecia międzywojennego, ale także likwidować ogromne zniszczenia materialne z okresu okupacji niemieckiej.

Od pierwszych dni istnienia władzy ludowej krystalizuje się społeczny charakter prasy poprzez jej zwiążanie ze służbą publiczną. Prasa staje się własnością społeczną. Już 6 lutego 1945r. ukazuje się pierwszy numer "Radomskiego Biuletynu Informacyjnego". Pożótkle karty pierwszej po wyzwoleniu gazety - są dziś świadectwem tamtych trudnych dni. Jej krótkie, lakoniczne informacje sta-

nowią dziś dokument, a równocześnie pomagają przypomnieć sobie Radom sprzed 30 lat, porównać z dzisiejszym, ocenić ogrom zmian. "Choć szata jego nie była wspaniała, a wielkość zaledwie jednej czwartej kolumny, ale odezwa D o c z y t e l n i k ó w zapowiadała codzienne wydanie, a to już było coś"^{1/}. Biuletyn ukazywał się w mieście w południe, drukowany był na płaskiej maszynie. Biuletyn miał ogromne powodzenie, cena opiewała na 1 zł; początkowy nakład 4-5 tys. wzrasta stopniowo do 8 tys. Wkrótce powiększa się format, by następnie przybrać postać całej kolumny.

Z dniem 6 kwietnia 1945 r. "Radomski Biuletyn Informacyjny" zmienia nazwę na "Głos Ziemi Radomskiej", którym kieruje redaktor Hieronim Michalski /od ~~30 kwietnia~~ ^{1 do 15} do 1 maja 1945 r. - literat Józef Morton/. Pismo powiększa się z dwóch na cztery kolumny.

W redakcji pracowali: Zdzisław Tranda, Jadwiga Kaltenbergh-Chudzikowska, Tadeusz M. Dutkowski i Hieronim Michalski. Lecz "Głos Ziemi Radomskiej" przebrzmiał szybko. Różne względy, trudności i potrzeby były tego powodem. 15 maja 1945 r. następuje fuzja z "Dziennikiem Kieleckim" i 16 maja 1945 r. wychodzi pierwszy numer "Dziennika Powszechnego" redaktorem jest Jan Jaster.

Dziennik ukazywał się 7 razy w tygodniu w godzinach porannych, jednorazowy nakład wynosił 7 tys. egzemplarzy. Po dwóch latach swego istnienia ustąpił-"Życiu Radomskiemu".

1 kwietnia 1945 r. wznowiono wydawanie tygodnika "Życie Robotnicze" wydawcą był Komitet Miejski PPS- redaktorem Helena Szawłowska. Szpalty tygodnika zajmowała typowa dla tego okresu tematyka odradzającego się życia w zniszczonym kraju, a także dochodzące ze wszystkich frontów echa walk. "Życie Robotnicze" zamieszczało co pewien czas wkładkę poświęconą działalności Związku Zawodowego Pracowników Przemysłu Obuwniczego w Radomiu- "Co słycać w firmie Bata". Pierwsza wkładka ukazała się z datą 20 maja 1945 r.

Obok "Życia Robotniczego" ukazał się 14 kwietnia 1945 r. tygodnik

"Świt" -pismo PPR poświęcone sprawom politycznym, społecznym i kulturalnym."Pismo to jest przeznaczone dla polskiego robotnika, chłopa, inteligenta pracującego".^{2/}

W okresie latx/ 1945-46 wychodził w Radomiu miesięcznik kulturalno-oświatowy młodzieży szkół średnich Radomia i okręgu radomskiego "Głosy Sztubackie".

1 marca 1947 r. ukazał się pierwszy numer „Życia Radomskiego”.

„...od dnia dzisiejszego czytelnicy "Życia Warszawy" będą otrzymywali Życie Radomskie", zawierające nie uszczuplony materiał zagranicy i ogólnokrajowy, plus wiadomości z całej Ziemi Kieleckiej. Zadaniem pisma jest bezstronne odzwierciedlenie stosunków miejscowych i stworzenia większych możliwości dla naświetlenia problemów regionalnych w historycznym okręgu kieleckim”^{3/}

Nakład "Życia" jak podaje gazeta z 4.VIII.1947 r. wynosił 6 tys. egzemplarzy. Przyjmując, że jedną gazetę czyta 4-5 osób, przeciętnie każdy egzemplarz czytany był przez ok. 25 000 mieszkańców Radomia. Redaktorem naczelnym w ówczesnym czasie był Tadeusz M. Dutkowski.^{4/} Obecnie w dni powszednie nakład wynosi 19 tys. egzemplarzy, a w niedzielę i święta 23-25 tys. egzemplarzy. Jeśli więc przyjąć, że gazeta kupiona przez jednego członka rodziny jest najczęściej czytana przez pozostałych, można uznać, że "Życie Radomskie" czyta codziennie blisko 100 tys. osób. Gazeta na swoich łamach podejmuje wiele akcji, toczą się różne batalie - to czym żyje miasto i jego mieszkańcy - żyje i gazeta.

Obok "Życia Radomskiego" ukazał się dnia 28 września 1949 r. pierwszy numer "Słowa Ludu" organu KW PZPR. Początkowo gazeta o małym formacie, dość szara, mająca jednorazowo nakład 35 tys. egzemplarzy, w całym województwie. Rozbieżono system mutacji. Obecnie mamy 8 mutacji. Jednorazowy nakład gazety sięga 160 tys. egzemplarzy. Radom posiada także swoją mutację. W 1963 r. nakład "Słowa Ludu" i "Życia Radomskiego" wynosił codziennie przecięt-

nie ponad 22 tys. egz." Słowo Ludu" mutacja radomska zamieściła przedzjazdową we wrześniu 1968 r. Specjalną wkładkę Radom-Nasze Miasto, a w maju 1969 Specjalną wkładkę Radom-Nasze Miasto przedwyborczą.

Obok "Życia Radomskiego" i "Słowa Ludu" ukazują się gazety zakładowe: w 1956 r. wychodziło "Słowo Budowlanych" organ Zjednoczenia Budownictwa Miejskiego. W lipcu 1956 r. ukazał się pierwszy numer gazety "Obuwnik Radomski"-gazeta wychodziła raz w miesiącu i jednorazowy nakład wynosił 1300 egz. Z biegiem lat rosło doświadczenie, zmieniła się graficznie strona gazety, powiększył się nakład. Obecnie "Radomskie Echo Skórzanych" organ Samorządu Robotniczego Radomskich Zakładów "Rzemysłu Skórzanego" "Radoskór" ukazuje się 3 razy w miesiącu w nakładzie jednorazowym 8 tys. egz. Szpalty gazety stały się trybuną gdzie porusza się wszystkie ważniejsze sprawy zakładu i załogi. Drugim pismem zakładowym jest "Życie Załogi" organ Samorządu Robotniczego Zakładów Metalowych im. Gen. Waltera. Pismo wychodzi od r. 1953. W okresie dwudziestoletniej działalności gazeta nosiła różne tytuły: "Na warcie pokoju", a później - "Na straży pokoju", by od roku 1956 przyjąć obecną nazwę "Życie Załogi". Różna była także częstość ukazywania się pisma. Przez dłuższy okres czasu było ono miesięcznikiem, później awansowało na dwutygodnik, a od maja 1973 r. ukazuje się 3 razy w miesiącu. Mimo tych przeobrażeń gazeta spełniała i spełnia należytą jej rolę w życiu przedsiębiorstwa, była i jest prawdziwym odbiciem życia załogi i zakładu. Obecnie nakład gazety wynosi 5000 egz.

W grudniu 1958 r. ukazała się jednodniówka Komitetu Obchodu 40 lecia KPP w Radomiu. Gazeta poświęcona 40-leciu powstania KPP oraz działalności radomskich KPP-owców. Z okazji jubileuszy zakładów ukazały się: "Głos Załogi" -jednodniówka/lipiec 1964/ Samorządu Robotniczego Wytwórni Części Zamiennych; "Tele-Echo"-wydanie jubileuszowe z okazji 25 lecia ZWAT-T9 w Radomiu/ r.1963/;

"Jubilat" okolicznościowa jedynadziątka wydana z okazji 20 lecia
MHD / 1.II.1970/. Od r.1964⁴ wychodzi Biuletyn Kwartalny Radom-
skiego Towarzystwa Naukowego.

Ogromny wpływ na rozwój kulturalny, oświaty, nauki i sztuki, przys-
parzanie oraz rozpowszechnianie dorobku pisarskiego z zakresu
literatury pięknej, naukowej, popularnonaukowej, społecznej i po-
litycznej - ma ruch czytelniczy. W okresie 30 lat rozszerza się w na-
szym mieście działalność wydawnicza stowarzyszeń naukowych, zwią-
zków twórczych oraz organizacji społecznych i towarzystw regional-
nych. Z poważniejszych publikacji należy wymienić: "Roczniki statys-
tyczne" /1962, 1965, 1971/ publikowane przez Wydział Statystyki
PMRN; "Radom-Szkice z dziejów miasta"/1961/ pod red. Jerzego Jęd-
rzejewicza; T. Błahuciak "Radom i okolice/1956/; Ruch operu podczas
II wojny światowej przedstawił S. Skwarek w książce "Do końca wie-
ni"/1970/ oraz "Ziemia radomska w walce z okupantem 1939-44/ 1971/
71/; Jan Gauze wydał dwie powieści z wędrówek brazylijskich, a
ostatnie zostanie wydana powieść o bohaterach rewolucji z lat
1900-1908 w Radomiu pt. "Złożysz przysięgę, będziesz z nami".
Okresowi okupacji w Radomiu poświęciła swoją książkę Elżbieta
Gałęcka-Jackiewiczowa pt. "Pokolenie Teresy". W zakresie litera-
tury wspomnieniowej należy wymienić: Z. Pawlaka "Przeżyłem" oraz
St. Perzanowskiej "Gdy myśli do Majdanka wracają". W latach 1945-
1957 wydano w Radomiu: tomiki poezji Jana Bolesława Ozoga /Kraj "
i "Jej Wielki Wóz" oraz nowelę "Ząb Mamuta" oraz "Z lasu" /1945 /
Stanisława Skonecznego. Wł. Gubała "Radom miasto chlubnych tradycji
1905-1945 / 1955/ ;
Radomskie Towarzystwo Naukowe podejmuje rozległą tematykę ści-
śle wiążącą się z regionem. W ostatnich latach wydano: "Rozwój Ra-
domia 1945-64 pod red. S. Witkowskiego; "Zabytki Ziemi Radomskiej"
Gromadzenie i Ochrona" pod red. W. Kalinowskiego/1969/; "Przemysł
Radomia" pod red. S. Witkowskiego/1970/; Bróź E., Cieśliński St.
"Przewodnik przyrodniczy po okolicach Radomia/ 1971/;
W latach 1945-1956⁵ ukazywały się roczniki TPSP, natomiast z okazji

organizowanych wystaw, jubileuszów itp. wydawano : katalogi, wydawnictwa jubileuszowe np. /Archiwum, Miejska Biblioteka Publiczna, Muzeum, Państwowe Ognisko Plastyczne/. W czerwcu 1973 r. ukazał się pierwszy Radomski Informator Kulturalny wydany z okazji Dni Radomia, zawierający program Dni oraz informacje o instytucjach i placówkach kulturalnych miasta.

Jednym z najbardziej charakterystycznych czynników rozwoju szerokiego zainteresowania społeczeństwa jest z pewnością wzrost sprzedaży gazet i czasopism. Do 1949 r. rozprowadzaniem gazet i czasopism trudniły się we własnym zakresie poszczególne wydawnictwa. W r. 1945 Zarząd Spółdzielni "Czytelnik" w Radomiu mając na zadanie podniesienie czytelnictwa posiadał w sprzedaży następujące czasopisma: Rzeczpospolita, Głos Ludu, Polska Zbrojna, Robotnik, Głos Ziemi Radomskiej, Życie Robotnicze, Świt i inne. Od r. 1950 rozprowadzaniem prasy zajęło się Przedsiębiorstwo Upowszechniania Prasy i Książki "Ruch". Przedsiębiorstwo swymi punktami sprzedaży czasopism dociera do najbardziej odległych przedmieść.

W r. 1966- na terenie Radomia istniało 110 kiosków w r. 1973..... ok. 180

Sprzedaż gazet i czasopism w latach 1960- 70 przedstawia się następująco:

	1960	1965	1969	1970
gazety i czasopisma				
w tys. egz.	11 309	13 531	19180	19273
liczba egz. na				
1 mieszkańca	87	94	123	121

W r. 1971 Oddział "Ruch" w Radomiu rozprowadził czasopism społeczno politycznych: miesięczników- 2755 egz.; tygodników-4632 egz.; dzienników- 27220; na roku 1972- miesięczników 2884; tygodników 3961; dzienników 25969.

Przedsiębiorstwo organizuje na odległych przedmieściach i wsiach kluby książki i prasy, które są jedynymi ośrodkami życia kulturalnego i oświatowego. Pod szyldem PUPiK "Ruch" działa Klub Młodzieży

narodowej Prasy i Książki przy ul. Traugutta 33. Tego rodzaju placówki nie mają odpowiednika w żadnym z innych krajów. Ich zadaniem jest pogłębianie i umacnianie przyjaźni między narodami przez różne formy działalności. Klub MPIK w Radomiu powstał 26 listopada 1970 r. jako 51 placówka tego typu w Polsce.

Cele swoje realizuje przez organizowanie różnych imprez i wystaw, prowadzenie czytelnicy czasopism i kawiarni oraz księgarni sprzedającej prasę i książki w językach polskim i obcych, podręczniki do nauki języków obcych, reprodukcje dzieł sztuki, i inne. Od chwili powstania do połowy 1973 r. w Klubie odbyło się 246 bardzo różnorodnych imprez, w których uczestniczyło 25 510 osób; w tym samym czasie urządzono 130 wystaw, poświęconych różnym wydarzeniom politycznym, kulturalnym i gospodarczym w kraju i za granicą, jak również popularyzującym twórczość artystyczną.

Prelegenci w Klubie rekrutowali się z człowiego środowiska politycznego, naukowego i kulturalnego. Prowadzi się w Klubie cykle: Współczesny Świat, Wieczorne ~~nieony~~ neony, Spotkania ze sztuką, Wieczory literackie. W ramach tych spotkań uczestniczyli: m.in. M. Iłowiecki z red. Polityki, E. Dylawski, Prof. dr. W. Doroszewski, H. Korotyński, K. Kąkolowski, prof. dr. B. Suchodolski, K. Kąkol. Brali udział w Wieczornych Neonach: aktorki i piosenkarze: D. Olbrychski, M. Dmochowski, B. Krafftówna, Z. Mrozowska, G. Hołoubek, J. Połomski, R. Pisarek.

Uruchomienie sieci księgarstwa po wyzwoleniu na terenie Radomia zajęły się organizacje spółdzielcze oraz osoby prywatne. W r. 1945 pierwszą zorganizowaną księgarnią - była księgarnia Edwarda Suchańskiego przy ul. Żeromskiego 27, którą prowadził Stanisław Suchański do 28. II .1949 r. W r. 1945 istniała także przy ul. Żeromskiego 24 Ekspozytura "Czytelnika", gdzie można było nabywać całą prasę polską codzienną. W r. 1950 utworzone Przedsiębiorstwo Państwowe "Dom Książki", które przyjęło wszystkie księgarnie spółdzielcze i prywatne.

Czytelnice
 Miłośnicy
 bibliotek.
 Zainteresowani
 w wykładach
 i kawiarniach.
 1971
 223
 103
 37
 kraj. olen. k. bl. 35
 "Książki" 48
 1972
 324
 167
 61
 54
 42

Jak podają źródła w r.1952 Dom Książki w Radomiu w trosce o upowszechnienie czytelnictwa zorganizował sprzedaż obnośną. Akcja ta obejmowała całe miasto, wzięło w niej udział ok 200 księgonoszy, rekrutujący się z młodzieży szkół podstawowych i średnich. Organizowana sprzedaż obnośna jest wyrazem walki o oświatę i kulturę" 5/ W latach 1957-59 trwa rozbudowa, modernizacja sieci księgarskiej na terenie Radomia. Powstają nowe księgarnie. Stan w r.1960 wynosi 7; 1965- 8; 1970- 9; 1973- 10. W r.1972 księgarnia radomska sprzedała 738 tys. egz. książek co na 1 mieszkańca wypada 4,5. Globa lna suma utargu wynosiła 1 6965 tys. złotych co na 1 mieszkańca wynosi 103,1 zł.

Spśród dziesięciu księgarń istniejących na terenie miasta przy ul. Bwańskiej znajduje się Antykwariat, który spełnia ścisłe określoną rolę w ogólnym ruchu społecznym książki, ale jest to rola b.ważna. Jedni widzą w nim pośrednika między indywidualną a sprzedawcą książki a jej publicznym nabywcą. Drudzy, ujmując problem szerzej, dostrzegają w antykwariacie poza funkcją pośrednika punkt ochrony starej książki przed jej zniszczeniem.

O wzroście liczby wydawanych książek, czasopism i gazet w pewnym zakresie również i o ich rozwoju decyduje przemysł poligraficzny, jego zdolności wytwórcze, nowoczesność maszyn i urządzeń. Rabunkowa gospodarka prowadzona przez wiele lat przez okupanta doprowadziła do całkowitej dewastacji maszyn i urządzeń poligraficznych. Drukarnie w Radomiu należały do tej gałęzi przemysłu, w których zniszczenia wojenne usunięto najszybciej dzięki ofiarności i oddaniu pracowników. Wydobywano z gruzów maszyny i uruchamiano te wszystkie, których zainstalowanie było możliwe. Funkcję pełnomocnika rządu do spraw zakładów graficznych pełnił Stanisław Kwaśniewski, późniejszy dyrektor upaństwowionej drukarni; Drukarnię uruchomiono 29 stycznia 1945 r. nadając jej nazwę II Drukarnia Państwowa w Radomiu. Drukarnia zatrudniała 27 osób, posiadała 3 linotypy, dwumagazynowe, amerykańkę S-8,

przestarzały, nieznormalizowany typ maszyny rotacyjnej, 2 pełnoformatowe maszyny o ręcznym nakładaniu i kilka innych urządzeń. W drukarni tej drukowano: Biuletyn ²Radomski ¹Informacyjny, ³Dziennik Powszechny, ponadto zakłady drukowały książki i broszury dla takich wydawnictw jak: Czytelnik, Książka i Wiedza & inne. Wraz z zorganizowaniem drukarni wznowiła działalność organizacja zawodowa drukarzy, powstał Tymczasowy Zarząd Zw. Zawod. Drukarzy w skąd którego weszli: W. Strękowski, W. Zajączkowski, K. Billip, B. Jakóbczyk, E. Hernik, L. Jagiełło, T. Miałkowski, H. Getler, A. Siekierski i E. Podlewski. Nazwiska te, będą przewijać się wiele lat na listach działaczy organizacji związkowej w Radomiu. W r. 1947 II Drukarnia Państwowa w Radomiu zatrudniała już 100 pracowników i była największym przedsiębiorstwem poligraficznym na terenie woj. Kieleckiego pod dyr. Jana Żebrowskiego, który objął to ~~stanowisko~~ stanowisko w lutym 1947 r. W tym okresie spod prasy drukarni wychodziło już "Życie Radomskie". Pod koniec stycznia 1947 r. zakład przyjmuje nazwę Państwowe Warszawskie Zakłady Graficzne Oddział-Drukarnia w Radomiu ul. Żeromskiego 49 - kierownikiem jest Jerzy Bakiewicz, by z dniem 1.X.1950 zmienić nazwę na Kieleckie Zakłady Graficzne z siedzibą w Radomiu - dyr. B. Jakóbczyk, a od 1959 r. Radomskie Zakłady Graficzne; w 1968 r. Zakłady przeszły pod Zarząd Zjednoczenia Przemysłu Poligraficznego w Warszawie. W r. 1945 Zakłady zatrudniały 27 pracowników; 1950- 113; 1960- 114; 1965- 119; 1968- 121; 1970- 120; Wartość produkcji globalnej wyniosła w r. 1955- 3979,4; 1960- 12 068,3; 1965- 13 033,0; 1968- 15 186; 1970- 16 322; ^{6/} w tys. złotych/W latach 1956- 65 wprowadzono ~~zn~~ znaczną poprawę parku maszynowego, stare maszyny zostały zastąpione nowoczesnymi o dużej wydajności w pracy. W pierwszych latach powojennych przerób roczny wynosił ok. 100 ton papieru, w 1953- 375 ton; 1965- 1000 ton.

Oprócz Zakładów Graficznych istnieją na terenie Radomia Spółdzielnia Pracy "Opakowanie" powstała w 1950 r.

W r.1964 zostały włączone do spółdzielni Spółdzielcze Zakłady Graficzne które istniały przy ul.Żeromskiego 28.Spółdzielnia produkuje opakowania papierowe i konserwowe. w r.1969 zatrudnia - ła 23 pracowników, posiada dobre wyposażenie w maszyny drukarskie. Iwalidzka Spółdzielnia "Nowe Życie" przyjęła drukarnię w r.1950 od Spółki Stano i Ciempko. Obecnie posiada duży Zakład Poligraficzny uruchomiony w nowym budynku w 1970 r., sprowadzono do niego maszyny produkcji ~~xiixixixixixixixix~~ NRD i Czechosłowacji, które w znacznym stopniu skrócają cykl produkcyjny, poprzez wprowadzenie tzw.techniki kserograficznej."Mała Poligrafia" zatrudnia 20 osób są to:zecerzy,maszyniści typograficzni,operatorzy offsetowi,introligatorzy,graficy.W pierwszym roku rozruchu wartość wynosi ok.2,5 mln zł.

W aktach m.Radomia znajduje się pismo Instytutu ^(Naukowo) Społeczno- z dnia 16.IV.1945 r.przedstawiające zakres i zadania tego Instytutu.INS powstał 7 lutego 1945 i prowadził pracę w szeregu sekcjach:dokumentarnej,robotniczej,kształceniowej,światłisowej, widowiskowej,Klubu Młodych.Jak widać z powyższego działalność Instytutu miała ogromne znaczenie w reaktywowaniu i rozwoju życia kulturalno-oświatowego Radomia w pierwszych miesiącach po okupacji.INS prowadził szeroką działalność w oparciu o poważny potencjał naukowy inkulturalny.Reprezentowali go:prof.T.Kotarbiński,Prof.Lewicki,J.B. ~~Ógóg~~ ^{Ógóg} Ógóg,St.Skoneczny,J.Jędrzejewicz, E. ~~Cał~~ ^{Cał} ~~cka~~ ^{cka}-Jackiewiczowa i inni.Z ważniejszych akcji zorganizowa - nych przez INS to:otwarcie Liceum Administracyjnego,publiczna zbiórka książek pod hasłem "Dajmy wsi książkę polską",kurs świetlic,poranki i koncerty na rzecz powracających z obozów koncentracyjnych,manifestacyjny pogrzeb ofiar zbrodni hitlerowskiej, cykl wykładów prof.Kotarbińskiego,wieczór autorski poetów Radomia,teatrzyk kukielkowy,koncert recytatorski K.Rychterówny, Uniwersytet Powszechny,cykl odczytów o Ziemiach Zachodnich,wieczór piosenek żołnierskich,kursy księgowości i wiele,wiele innych.

W okresie okupacji książka polska i biblioteka skazana została na zagładę. To co ocalało z zasobów bibliotecznych zostało zaraz po wojnie zabezpieczone. Pierwsze lata powojenne mimo trudności przyniosły rzeczywiście rewolucyjne posunięcia w dziedzinie bibliotekarstwa. Pierwszym i najważniejszym posunięciem w dziedzinie polityki bibliotecznej był Dekret z dnia 17.IV.1945 r. o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi. Dekret ten stworzył podstawę szybkiego rozwoju bibliotek.

Jedną z poważniejszych akcji w wielkiej ofensywie kulturalnej prowadzonej od pierwszych dni wyzwolenia na terenie Radomia było organizowanie czytelnictwa. Zarząd Miejski doceniając rolę upowszechnienia książki już 26 stycznia 1945 r. powołał na stanowisko kierownika Biblioteki Florentynę Jakubczakową, która miała zająć się uporządkowaniem księgozbioru i uruchomieniem biblioteki. Z tą chwilą zaczyna się praca zmierzająca do odrodzenia tej ważnej placówki kulturalnej. "Radomski Biuletyn Informacyjny" w dniu 24.II.1945 r. zwraca się do czytelników "Radomska Biblioteka Miejska odbudowuje się - trzeba zwrócić przechowane książki tej biblioteki". Także Wydział Oświaty i Kultury przy Zarządzie Miejskim działając na podstawie Ogłoszenia Min. Oświaty z dnia 7.IV.1945 Nr V-3191/45 oraz Okólnika PWRN w Kielcach z dnia 2.V.1945 Nr 1404 zwrócił się również do wszystkich prawnych byłych właścicieli i pracowników bibliotek, czynnych na terenie Radomia przed wybuchem wojny, aby zgłosili straty i szkody biblioteczne. Zniszczenia wojenne poniesione przez Bibliotekę Miejską wynosiły w księgozbiorze 5966 wol o wartości przedwojennej 59 660 zł. w katalogach 12 000 zł.

Już 31 maja 1945 biblioteka udostępniła swoje zbiory w liczbie 5 000 wol. Ogółem księgozbiór obejmował 39 475 wol. - zgromadzone z różnych przedwojennych bibliotek radomskich oraz biblioteki sejmikowej im. S. Hempla. Zarząd Miejski doceniając trudną i wyczerpującą pracę przy reaktywowaniu działalności Biblioteki Miejskiej

nagrodził F. Jakubczakową nagrodą w wysokości 2000 zł.¹⁷

W miarę wzrostu ludności Biblioteka otwiera szereg nowych filii oraz punktów bibliotecznych przy zakładach pracy i szkołach.

Rozwój MBP w okresie 30-lecia PRL

rok	ilość placówek	Księgozbiór	Czytelnicy	Wypożyczenia
1945	centrala+ 1 filia	39 475/5000	2 793	67 870
1950	" + 4 "	41 962	4 477	186 319
1965	" + 7 "	123 773	16 569	266 791
1970	" + 10 "	155 031	17 071	322 211
1972	" + 11 "	166 503	19 538	410 190
1973 /za 9 mcy/	" + 12 "	179 882	16 291	267 503

Do szerszego upowszechnienia książki przyczyniają się prowadzone przez Bibliotekę najrozmaitsze formy i metody pracy.

Na pierwszym miejscu należy wymienić poradnictwo oraz szeroko stosowane formy wizualne o charakterze informacyjnym i propagandowym: wystawki nowości i tematyczne, a także wystawy okolicznościowe, plakaty, plansze, recenzje. Z ciekawszych wystaw to: "Z książką przez Tysiąclecie", "Radom w książce i czasopiśmie"; Biblioteka bierze czynny udział w konkursach i akcjach propagujących książkę, urządza spotkania z autorami, udziela pomocy uczącym się - prowadząc wypożyczenia międzybiblioteczne, służy pomocą i fachowym instruktążem bibliotekom zakładowym oraz urządza dla pracowników tych bibliotek seminaria oraz kursy. Prowadzi od szeregu lat praktyki dla uczestników Zaocznych Kursów Bibliotekarskich. W roku 1972 Miejska Biblioteka Publiczna w Radomiu obchodziła 50-lecie swojej działalności. Z tej to okazji PWRN w Kielcach uchwałą Nr 95- 1022/72 przyznało Bibliotece Odznakę "Za zasługi dla Kielecczyny".

W okresie 30-lecia PRL Miejska Biblioteka Publiczna nie była jedyną placówką na terenie miasta upowszechniającą książki.

Należy wspomnieć o bibliotekach innych sieci: szkolnych, związkowych i innych. Powiatowa Biblioteka Publiczna w Radomiu działa od 1945 r. i zasięgiem swym obejmuje teren powiatu radomskiego. Księgozbiór w 1945 r. wynosił 2 611 wol. w r. 1968- ~~198~~ 198 496; 1970- 220 369 wol; 1972, ^{240.281}..... wol. Przeciętnie na 1 mieszkańca w powiecie radomskim w 1945 r. wypadało 0,026 tomów; w 1970^u - 2,5 tomu. W latach 1956-63 zorganizowano 28 nowych placówek; w 1970 istniały ⁻¹⁹⁷² 38 bibliotek gromadzkich, 1 miejska w Skaryszewie, 1 osiedlowa w Jedlni, 12 czytelni i 174 punkty biblioteczne. W r. 1972 ~~brak jest~~ ^{brak} jest.....

Procent czytelnictwa w stosunku do globalnej liczby mieszkańców w powiecie radomskim wynosi 23,4.

W 1958 r. została założona Powiatowa Biblioteka Pedagogiczna. Celem jej jest dostraczenia książek uczącym się, przede wszystkim m nauczycielom. Początkowo księgozbiór liczył 3000 tomów z którego korzystało 76 osób. W latach 1957-58 księgozbiór liczył 5105 wol w 1962- 6487 wol w tym 3081 dzieł pedagogicznych; w 1970-12 898 wol., czytelników 916.

Biblioteka Studium Nauczycielskiego liczyła w r. 1961-17 881 wol w 1968- 23 084 wol. w 1971- 24 281 wol. uległa likwidacji z chwilą zlikwidowania Studium Nauczycielskiego w Radomiu.

Biblioteka Wyższej Szkoły Inżynierskiej powstała w r. 1951 z księgozbiorem 815 wol. w 1965- 7177 wol; 1968- 12 833 wol i czytelników 2962; 1972. ^{20 580}..... wol. i czytelników ^{ok. 1600}..... Tematyka zbiorów o charakterze technicznym, ekonomicznym, społeczno politycznym. W listopadzie 1969 r. założona została przy Wydziale Ekonomicznym Kielecko-Radomskiej WSI biblioteka z księgozbiorem początkowym 11 515 wol / stan na 1972 r. /, czytelników 1067-wypożyczeń 4656 wol. Biblioteka otrzymała z Instytutu Ekonomiki i Organizacji Przemysłu w Warszawie księgozbiór w liczbie ok. 26 000.

Na terenie miasta działają także biblioteki techniczne: NOT-księ -

gozbiór 950 wol, 438 czasopism, powstała w r. 1953. Głównym kierunkiem kompletowania zbiorów to podstawowe dzieła ze wszystkich dziedzin techniki. Biblioteka Techniczna Zakładów Przemysłu Skórzanego przy Klubie Techniki i Racjonalizacji - sekcja wynalazczości w RZPS "Radoskór" - posiada 2600 wol, zbiory o tematyce technicznej, ekonomicznej, przepisy prawne i organizacyjne, języki obce. Biblioteka Techniczna przy ZNTK o księgozbiorze 2987 wol, czasopism 387 powstała w 1951 r. - Główny trzon kompletowania zbiorów to wydawnictwa z dziedziny napraw wagonów osobowych, procesów technologicznych przy obróbce metali, organizacji zakładów naprawczych. Następną biblioteką to Zakładowy Ośrodek Informacji Technicznej i Ekonomicznej przy Zakładach Metalowych im. Gen. W. G. Waltera. Ogólna ilość wol, 7000 - charakter zbiorów techniczno-ekonomiczny. Oprócz ww bibliotek działa również sieć bibliotek związkowych. W latach 1946-50 istniała biblioteka w Powiatowym Domu Kultury przy ul. Malczewskiego, która obsługiwała 1946- 236 czytelników; 1950- 4026. Wraz z likwidacją Domu Kultury biblioteka także uległa rozproszeniu.

W r. 1947 Koło Zw. Zawod. Prac. Kolej. w Radomiu przystąpiło do zbiórki funduszy, celem zorganizowania biblioteki. Zakupiono ok. 200 tomów; 1948- 507 tomów; obecnie biblioteka ZZK dysponuje księgozbiorem w ilości 11 000 tomów; 1966- 7252 wol. 966 czyteln.; 1967- 7889 wol. 988 czyteln.

W r. 1948 uruchomiono zniszczoną przez okupanta bibliotekę dla pracowników Zakładów Metalowych, która posiadała księgozbiór w ilości 500 tomów. W tym okresie zawarta została umowa z Biblioteką Miejską, która co dwa tygodnie wypożyczała do wymiany po 50 książek. Pracownicy Zakładów licznie korzystali z biblioteki, czego dowodem była dzienna ilość wypożyczeń od 80-100 wol.

W 1961 biblioteka posiada już 9 500 wol. 918 czyteln. 1967-14360 wol i 2006 czyteln by w r. 1972 osiągnąć cyfry.....wol. i 2409.....czytel.

Biblioteka przy "Radoskórze", która powstała częściowo z darów pracowników załogi i Związku Zawodowego Pracowników Skórzanych i Odzieżowych. W 1952 r. księgozbiór wynosił 1968 wol., czytelników 50; w 1968- 6498 wol i 1386 czytelników ; 1972. ¹⁹⁴²⁹...wol. i ²¹²⁷...czytelników. Z biblioteki korzystają pracownicy zakładu oraz częściowo ludność mieszkająca w tej dzielnicy, corocznie na uzupełnienie księgozbioru zakład przeznaczają fundusze ponad 20 tys. zł.

Biblioteka związkowa przy Zakładach Przemysłu Tytoniowego powstała w 1945 r. Jak podaje "Głos Ziemi Radomskiej" z 14. IV. 1955 r. "W toku organizacji jest również czytelnia i biblioteka" "Niestety brak zupełnie danych o rozwoju tej placówki. ^{z okresu do 1968} W r. 1968 biblioteka liczyła 6344 wol i 638 czyteln. w ciągu roku wypożyczyła 4908 wol.; 1970- 7323 wol., 1004 czyteln., 18060 wypożyczeń; 1972-8780 wpl., 1155 czyteln., 25319 wypożyczeń.

W r. 1951 powstała biblioteka Zarządu Energetycznego Okręgu Wschodniego-księgozbiór w latach 1957-58 liczył 2940 wol., 46 tyt. czasopism. Biblioteka kompletuje księgozbiór z zakresu energetyki, elektrotechniki. W r. 1972 księgozbiór wynosił ⁶⁰³⁵...czyteln. ⁸¹⁰...

W r. 1954 powstała biblioteka Zjednoczenia Budownictwa Miejskiego; w latach 1957-58 księgozbiór jej wynosił 5734 wol. 1972. ³⁹⁹⁶... wol. czyteln. Podstawowy zręb stanowią wydawnictwa techniczne z zakresu budownictwa i materiałów budowlanych oraz literatura piękna, popularnonaukowa.

Po 1945 r. biblioteki na terenie miasta Radomia miały do spełnienia ważne i pilne zadanie: zaspokoić głód słowa polskiego, nasycić miasto książką i kulturą polską. Zadanie to spełniły i dziś w 30 lecie PRL dorobek ich jest imponujący, co przedstawia się w następujących cyfrach:

W r. 1955 istniało na terenie miasta 61 bibliotek z księgozbiorem

223 200 wol., 31 900 czytelników, 411 500 wypożyczeń.

w tym: biblioteki

zakładów

pracy /etatowe/ 8 -16 300 wol. 2 600 czyteln. 34 500 wypoż.

biblioteki miejskie 5- 65 100 " 11 500 " 185 000 "

biblioteki szkolne 48 -141 800 " 17 800 " 192 000 "

W r.1964- 93 biblioteki, księgozbiór 504 697 wol., czytelników 57 324,
wypożyczeń 1 001 822

w tym: biblioteki

zakł.pracy 19 - 61 209 wol. 7 007 czyteln. 144 683 wypoż.

biblioteki

miejskie 8 - 119 653 " 16 243 " 272 496 "

biblioteki

szkolne 66 - 323 835 " 33 374 " 584 643 "

W r.1972 - bibliotek 74, księgozbiór ok.613 192 wol.

w tym: biblioteki

zakł.pracy/etatowe/ 7 -67 696 wol.

biblioteki

miejskiej 12- 166 503 "

biblioteki

szkolne 47- 316 298 ek./dane z PMRN Wydz. Oświaty-
biblioteki szkół podstaw.

biblioteki WSI 2 - 32 095 wol. i licealnych/ogólnokształ./

biblioteka Pedagog. 1 - 15 000 "

biblioteki tech. 4 - 15.600 "

Jak wynika z powyższych danych na 1 mieszkańca w Radomiu w r.1972
przypadało ok.3,7 książki.

Wyrazem zainteresowania twórczością literacką w Radomiu jest
działalność Klubu Literackiego. Pierwsze wzmianki w prasie o powsta-
niu klubu datują się już w kwietniu 1945 r., kiedy to odbył się w Ra-
demiu wieczór autorski młodych poetów Radomia "Żagwiarzy". W tym pierw-
szym wieczorze udział wzięli: H. Paluszyński, St. Skoneczny, Jaśkiewicz,
A. Teodorowicz-Nowicki, Machnikowski i E. Gałek. To pierwsze po okupacji
zestąpienie się poetów z publicznością radomską, która serdecznie i z
ożywieniem

zainteresowaniem przyjęła ich utwory, stanie się napewno dla nich bodźcem dla dalszej, wytężonej pracy" 8/2 maja 1948 r. w redakcji "Życia Radomskiego" odbyło się pierwsze zebranie organizującego się Radomskiego Klubu Literackiego, a data 10 maja 1948 r. - to rozpoczęcie działalności. Pod patronatem Warszawskiego Zw. Literatów Polskich. Prezesem Klubu został Tadeusz M. Dutkowski, wiceprezesem Jerzy Szymkowicz-Gombrowicz; Klub powołany został nie tyle może do skupienia wokół siebie ludzi piszących, bo tych Radom nigdy chyba nie miał szczęścia gościć, ile dla propagowania literatury. Propagowania piękna słowa, popularyzacja dzieł literackich, wspomaganie rzadkich zresztą młodych talentów, sławne "dzienniki mówione maturzystów", poranki teatralne, kontakty z pisarzami, i literaturoznawcami - oto wcale nie wyczerpujące podsumowanie działalności tego klubu. Na krótko po wojnie związała się z Radomiem grupa poetów i literatów, do nich należeli: Jan Bolesław Ośóg, Stanisław Skoneczny, Jerzy Jędrzejewicz, Elżbieta Gałęcka-Jackiewiczowa. w późniejszym okresie Jan Gauze, Stanisław Mioduszewski czy Tadeusz Zimecki. Poza zawodowymi literatami znajdowała się również grupa ludzi, która związała się z działalnością klubu: Jerzy Szymkowicz-Gombrowicz, Aleksander Czaplicki, Roman Loth, Marian Pietraś, Wacław Rousseau, Ireneusz Szukalski, Jerzy Helbich.

W okresie lat 1966, kiedy funkcję prezesa pełnił mgr Zdzisław Jerzy Adamecyk powstała grupa "Konfrontacje" skupiająca ludzi pióra i która zrzeszała kilkanaście osób: A. Czaplicki, Jan Gauze, H. Kosiowa /obecny prezes Klubu/ B. Gajewska, W. Rousseau.

W okresie lat 1959-72 klub zorganizował: 41 spotkań autorskich, 25 odczytów, prelekcji, 9 dzienniki mówione maturzystów, 41 innych imprez. W ramach tych spotkań gościli w Klubie: Wł. Broniewski /3-krotnie/, St. R. Dobrowolski, W. Babinicz, W. Woroszyński, J. Iwaszkiewicz, J. Putrament, R. Miernik, Czajka-Stachowicz i wielu innych.

W latach 1950-62 Klub prowadził aktywną działalność wśród młodzieży

rozbudzając w niej zamiłowanie do literatury ojczystej. Największym przedsięwzięciem w tym zakresie były systematycznie prowadzone "Dzienniki Mówione Maturzystów", redagowane przez młodzież szkolną. Ta długoletnia i systematyczna praca klubu na terenie młodzieżowym dała rezultaty pochwlebnie oceniane przez prasę nie tylko miejscową oraz Polskie Radio. Niektórzy wychowankowie zajęli poważne stanowiska w dziedzinie kultury : są nimi Alicja Helan-międzynarodowy autorytet w dziedzinie teorii filmu, Roman Loth pracownik naukowy IBL PAN, Ksawery Jasieński-człowiek spiker PR, aktorzy: Józef Duriasz, Maria Cembrzyńska.

Reaktywowanie działalności Muzeum w Radomiu następuje już w kwietniu 1945 r. Dzięki staraniom i zabiegom naczelnika Wydz. Oświaty i Kultury i Sztuki R. Myszkiewicza udało się uzyskać lokal przy ul. Piłsudskiego 12/obecnie Nowotki/. Kierownikiem tej placówki był kustosz inż. Wiktor Jan Paszkowski, który związał się z działalnością Muzeum już od r. 1913, by 1.VII.1952 przejść na zasłużony odpoczynek. Podczas okupacji zbiory muzealne dzięki ofiarnej postawie inż. Paszkowskiego zostały ocalone, zmagazynowane w budynku dawnej fabryki broni. 21 października 1945 r. nastąpiło otwarcie muzeum, które posiadało następujące działy: archeologiczny, paleontologiczny, Mineralny, etnograficzny, numizmatyczny, sztuki malarzkiej; W 1945 r. wpływy z biletów do Muzeum wynosiły 29 490 zł. ; 1946- 54 986 zł.^{9/} Poważnym krokiem naprzód w działalności Muzeum było upaństwowienie w r. 1950 wszystkich muzeów na terenie kraju w liczbie 98. Od tej chwili rozpoczął się nowy okres w dziejach radomskiego muzeum. W 1952 r. przystąpiono do reorganizacji, tworząc Muzeum Podstawowe, którego wystawa stała obradowała "Powstanie i rozwój życia na ziemi". Drugą stałą ekspozycją była "Historia Radomia". W r. 1962 powstała stała galeria malarstwa polskiego od połowy XVIII do początk. XX wieku. stale uzupełniana nowymi nabytkami i opracowaniami naukowymi. Placówki muzealne są nie tylko miejscem gdzie deponuje się i gromadzi dzieła sztuki -

ki z różnych dziedzin. Coraz częściej muzea chcą być w całym tego słowa znaczeniu instytucją kulturalną, a więc żywym ogniwami upowszechnienia wiedzy. Podjęta w skali kraju akcja "Muzea - uniwersytetami kultury" znalazła żywy oddźwięk w muzeum radomskim, gdzie akcja ta rozwinęła się od 1964 r. - w okresie tym zorganizowano 31 odczytów i wyświetlono filmy oświatowe. W r. 1964 uzyskano dodatkowy lokal dla działu archeologicznego - zabytkowy budynek b. kościoła sw. Wacława na Starym Mieście pochodzący z XIII w. Tak więc działalność Muzeum Regionalnego prowadzona w ~~xxi~~ zasadniczych kierunkach: działalności wystawienniczej, oświatowej, badawczej, przynosi z każdym rokiem ogromne osiągnięcia. W latach 1960-72 zorganizowano:

	działy	wystawy stałe	wystawy czasowe	objaz. zwiedz aj.
1960	3	2	19	- 28934
1965	3	1	18	1 28937
1970	5	1	12	4 22149
1972	6	-	20	- 26400

Z chwilą wyzwolenia Radomia 16 stycznia 1945 r. Władysław Prawdzik, ówczesny kierownik przystąpił do organizacji Archiwum. Prace porządkowe nad zasobem aktowym składającym się z 55 zespołów aktowych o 1502 mb rozpoczęto już w połowie roku 1945. Zespoły aktowe były nieuporządkowane, brak było inwentarzy i skorowidzów. Od 1.VI 1950 r. Archiwum Państwowe w Radomiu stało się Oddziałem Powiatowym Wojewódzkiego Archiwum Państw. w Kielcach. Dekret o archiwach państwowych z 29 III 1951 zmienił radykalnie pozycję służby archiwalnej w państwie. W r. 1952 Archiwum w Radomiu ze względu na wartość i ilość materiałów archiwalnych zostało podniesione do rangi Oddziału Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Kielcach. W r. 1960 uchwałą MRN zabytkowy budynek radomskiego ratusza, dzieła architekta włoskiego H. Marconiego przeznaczone zostało na pomieszczenie dla Archiwum. ^SDecyzja ta była poparta głównym argumentem, że obiekt przedstawia jeden

z nielicznych ,zabytków Radomia,otrzyma jednego użytkownika i będzie otoczony stałą opieką konserwacyjną.4.maja 1964 r.nastąpiło uroczyste otwarcie siedziby Archiwum.Zasób Archiwum to ok. 380 zespołów aktowych o łącznej liczbie ok. 62 000 j.a.Akta wytworzone przez instytucje działające do 1918- 40,5%,od 1918-45 ok.29,5% ,wytworzone w PRL- 25 %,wysztkie ww cezury -5,5%
Działalność Archiwum w okresie lat 1945-72

	liczba korzystających	liczba udostępn.j.a
1945- 50	38	589
1960	57	1454
1965	126	1972
1970	104	964
1972	127	1028

Archiwum udostępnia swoje zasoby aktowe dla rozwiązania różnorodnych problemów.Korzystają z nich zarówno osoby prywatne,jak i instytucje.Ogółem w latach 1945- 70 załatwiono 5422 kwerendy.

Istotną rolę w upowszechnianiu kultury spełniają oprócz prasy,książki -radio i telewizja.Już 20 X 1945 r.odbyło się posiedzenie kierowników świetlic,zwołane przez Miejski Oddział Informacji i Propagandy celem radiofonizacji świetlic na terenie miasta.W latach 1945-48 radomski radiowęzeł poszczycić się może pokaźnym dorobkiem w akcji radiofonizowania miasta i wsi.Podczas gdy w 1946 r. przeprowadzonych było zaledwie 12 km linii, w r. 1948-przeciągniętych linii jest już 38 km obsługujących ponad 1000 głośników.6 marca 1952 r. po raz pierwszy zabrzmiał głos z miejscowego "radiowęzła".Duszą pierwszego zespołu był Stanisław Fila.,razem z nim pracowali:Zofia Oleksik,iZdzisław Keńk. Obecnie pracą w Red.Audycji Lokal.kieruje Wacław Rousseau.W okresie 10 lecia KRAL nadał 3685 audycji.Wiele tekstów audycji lokalnych wykorzystanp przez Rozgłośnię PR w Kielcach oraz PR. Jest to najlepszym dowodem,że audycje zawierają cenny materiał i są dobrze opracowane.Na program audycji nadawanych przez KRAL skła-

dają się wiadomości gospodarcze, ekonomiczne, literackie. Uzupełniają program opracowania satyryczne, sportowe itp. KRAL sprawuje nadzór nad radiowęzłami zakładowymi. Polega on na pewnym koordynowaniu programów radiowęzłów zakładowych, niesieniem pomocy w odpowiednim opracowaniu audycji oraz pracy doradczo-kontrolnej.

~~Zupełnie~~ Stan abonamentów radia

1955 - 15 970	na 1000	mieszkańców	- 136,9
1960 - 26 263	"	"	4 199,0
1965 - 26863	"	"	- 187,0
1970 - 32198	"	"	- 202,0
1972 - 33948	"	"	- 207,0

Zupełnie nowym zjawiskiem propagandowo-kulturalnym w mieście podobnie jak w całym kraju stała się telewizja, która z każdym rokiem zwiększa zakres swego oddziaływania na społeczeństwo. W r. 1958 pojawia się w mieście telewizja. Zainstalowano pierwsze 82 odbiorniki telewizyjne; w r. 1960 jest już 1145; r. 1970 - 27335; 1972 - 32551. Do szybkiego wzrostu ilości telewizorów w mieście przyczyniło się zainstalowanie przekaźnika telewizyjnego na Osiedlu 15 lecia, a ostatnio dzięki wybudowaniu i oddaniu do użytku nowej retransmisyjnej stacji telewizyjnej na Świętym Krzyżu wydatnie poprawił się odbiór programu telewizji w Radomiu.

Zgodnie z ustawą o kinematografii wydaną w 1951 r. kina działają w Polsce jako: kina państwowe, związkowe, studyjne. Oceniając rozwój ilościowy i jakościowy kinematografii w minionym 30 leciu, musimy podobnie jak w innych dziedzinach, zdawać sobie sprawę z warunków w jakich odbywał się jej start, a przede wszystkim z ogromu zniszczeń wojennych. W lipcu 1944 okupanci nakazali zniszczenie aparatury kinowej w Radomiu. Pracownicy kin radomskich: Józefa Wlazło i Bolesław Bilip pod osłoną nocy ukryli w domach prywatnych rozdzieloną na części aparaturę. Nic też dziwnego, że w dwa dni po wkroczeniu wojsk radzieckich do Radomia, kino "Bałtyk" rozpoczęło normalne wyświetlanie filmów. 7 maja 1945 r. zostało otwarte kino "Hel" obok tych dwóch istniało

trzecie kino "Wisła" ^{10/} w r.1948 liczba premier w kinach radomskich-156; liczba przedstawień-2306; frekwencja w tys.651 474. W latach 1950-55 istniały 2 kina/ kino Wisła zostało zlikwidowane/o ilości miejsc 1204, co na 1000 mieszkańców przypadało 14,3-10,3. W r.1956 miastu przybywa trzecie kino "Przyjaźń"-zwiększa się ogólna ilość miejsc do 1310. W r.1957 zostaje uruchomione czwarte kino związkowe przy Domu Kultury "Waltera", stan kin-4-do 1960 r. W latach 1961-64 istnieją już 3 kina państwowe i 2 kina związkowe /Dom Kultury Waltera i Klub ZPT/ z ogólną ilością miejsc-2686. Rok 1970 przynosi uruchomienie 1 kina- co w sumie daje 4 kina państwowe i 2 związkowe -ogólna ilość miejsc 2437; wyświetlonych seansów w 1970- 6256 ,widzowie w tys. 791,7 r.1972-ilość seansów 7163, widzowie 814,5 tys. ,miejsca w kinach 2847. Od 1965 r. można zaobserwować zjawisko spadku frekwencji w kinach. Obok oddziaływania telewizji, która na pewno odciąga wielu potencjalnych odbiorców filmowych w kinach, wywiera wpływ na tę stan rzeczy niewystarczająco rozbudowana sieć kin i niedostateczne jej unowocześnienie w miarę wzrostu wymagań społeczeństwa wraz z ogólnym podnoszeniem się stopy życiowej i kultury życia codziennego.

Przekształcaniem średniego zazwyczaj odbiorcy, pozeracza filmów wg zasady ilościowej nie jakościowej- w smakosza filmowego zdolnego właściwie ocenić wartość filmu od strony reżyserskiej, aktorskiej, artystycznej, tematycznej -zajmuje się Dyskusyjny Klub Filmowy istniejący w Radomiu od września 1956 r. Klub jest członkiem Federacji DKF w Polsce. Jest on najstarszym w kraju klubem, który popularyzuje dobrą kinematografię, uczy odbioru sztuki filmowej. Klub korzysta z pomieszczeń kina "Hel", gdzie raz w tygodniu odbywają się projekcje filmowe. Przed każdą projekcją jest prelekcja, omawiająca wartości artystyczne i treściowe filmu. Klub stworzył bogatą bibliotekę wydawnictw dot. filmu, posiada setki plakatów, czasopism, programów; dziesiątki wydawnictw polskich i obcych,

organizuje wystawy np. w r.1959-"Sztuka filmowa",przeglądy filmów radzieckich,polskich i w̄nnych.

Pożyteczną działalność oświatową prowadzi Oddział Centrali Filmów Oświatowych"Filmos",który zajmuje się rozpowszechnianiem filmów szkolnych i instruktażowych.Poza wynajmem kopii również wyświetla filmy.

"Spośród wszystkich najbardziej masowych środków upowszechnienia twórczości ,teatr oddziałuje najsugestywniej na grupy, zespoły widzów,najczęściej nieprzypadkowe" 11/.

Już 17 marca 1945 r. Zw.Zawod.Prac.Sztuki-sekcja aktorska wzywała wszystkich kolegów aktorów z Radomia i okolicy do przybycia na zebranie w sprawie uruchomienia w Radomiu stałego teatru 12/.

Dochodząca rola teatru,jako czynnika oddziałującego zarówno na wychowanie społeczeństwa jak też na podwyższenie jego poziomu kulturalnego było troską Zarządu Miejskiego,który na posiedzeniu w dniu 3 lipca 1948 r. zajmował się sprawą stałego teatru w Radomiu . 13/ Na siedzibę teatru proponowano Dom Kultury Robotniczej przy ul.Malczewskiego,potem kino "Wisła" w budynku ZZK.

Ōwczesny dyrektor teatru w Kielcach Humoryciński wyraził zgodę na otwarcie stałej sceny w Radomiu i zwrócił się do Zarządu Miejskiego z prośbą o subwencję zł.400 000 na ten cel.Teatr w Radomiu został uruchomiony jako druga stała scena Teatru inŹeromskiego w Kielcach.Od 15 IX 48 do 1.XIII.1954 kierownikiem literackim sceny radomskiej był Jerzy Jędrzejewicz.W r.1949 dokonał on przekładu klasycznego dramatu rosyjskiego "Burza" A.Ōstrowskiego i w tym samym roku została ona wystawiona na scenie teatru radomskiego.~~W~~ W okresie lat 1950 odbyło się kilka premier np. R.Brandstaetera"Noce narodowe",Bogusławskiego"Krakowiaczy i górale".1951-52 znakomitą frekwencją cieszył się "Grzech"St.Źeromskiego,"Tak będzie" K.Simonowa,"Gbury" Goldoniego.Ambátne i śmiełe plany repertuarowe przeżywał teatr w latach 1952-58 za kierownictwa Ireny i Tadesuza Byrskich.W okresie lat 1959-61 powsta-

ła mała scena w Domu Esterki, na której odbyła się premiera "Kaprystów" w reżyserii Jadwigi Marso. W r. 1955 stanowisko zastępcy dyrektora teatru i kierownika sceny radomskiej objął dojrzały aktor, legitymujący się długoletnimi sukcesami w Warszawie Zdzisław Karczewski. Jako kierownik sceny radomskiej wraz z Iga Mayer nawiązał szerokie kontakty z miejscowymi placówkami kulturalnymi, szkołami, zakładami pracy - propagował wszędzie teatr, komentował jego repertuar, wyławiając ze spotkań z widzami ich opinie. Pomimo krótkotrwałego paroletniego pobytu w Radomiu odegrał poważną rolę w życiu teatru radomskiego. Na scenie teatru w Radomiu stawiało pierwsze kroki: Tadeusz Kalinowski, Alicja Kisielewska, Ludmiła Horbacka, Anna Ciepielewska, M. Pawlikowski, St. ^{awitaw}Niwiński i wielu innych. W r. 1960 teatr ~~zorganizował~~ wystawił widowisko historyczne Jerzego Zagórskiego "Calendarium Radomiense" w reżyserii Jadwigi Marso.

W okresie lat 1960-1970 odbyło się:

1960	-przedstawień	240	widzów	80914,	frekwencja w %	-56
1965	"	131	"	tys. 39763	"	40
1970	"	106	"	46599	"	57

Repertuar w ~~znikających~~ r. 1970: "Gena" - Miller A., "Dziś do ciebie przyjść nie mogę" W. Budrecki i I. Kanicki, "Jeszcze pożyczysz" Okudźawa B., "Niepokój przed podróżą" J. Broszkiewicz, "Wierna rzeka" St. Żeromski. Liczba przedstawień poszczególnych sztuk kształtowała się od 2-19 z frekwencją od 1 tys. do 11 tys. ~~W r. 1965 na~~ podstawie decyzji inspektora pracy ZZPK, Sz teatr zostaje zamknięty i działalność swoją przenosi do sali koncertowej PMRN - gdzie wystawia sztuki 3 razy w tygodniu. W ostatnim czasie przystąpiono do adaptacji pomieszczeń teatru przy pl. Zwycięstwa.

Omawiając osiągnięcia teatru zawodowego nie sposób nie wspomnieć o istniejącym w latach 1959-68 ^mStudenckim Teatrze Poezji

-25-

przy Studium Nauczycielskim. Patronował mu oddany bez reszty polonista mgr Stanisław Nowakowski. W sumie w okresie tych lat teatr dał 90 przedstawień pełnospektaklowych, które obejrzało ok. 65 tys. widzów. Oprócz przedstawień prezen^{z w}tował ^{się w} montażach poetyckich, akademiach miejskich w zakładach pracy, klubach, świetlicach. Absolwentem SN w Radomiu i czynnie biorący udział w Teatrze Poezji jest ^{obecny} aktor występujący w teatrze w Łodzi - Marek Bargielowski.

Upowszechnieniem muzyki w okresie powojennym w Radomiu wiąże się z powstaniem w maju 1945 r. Instytutu Muzycznego. Instytut mieścił się przy ul. Żeromskiego 36. Celem jego było prowadzenie niższej i średniej szkoły muzycznej, kursów umuzykalnienia oraz krzewienie wśród społeczeństwa zamiłowania do muzyki przez urządzanie odczytów z dziedziny muzyki, organizowanie chórów, zespołów instrumentalnych i różnego rodzaju imprez artystycznych. Dyrektorem Instytutu był Marcei Karczemny, później dyrektor / do 1972 r. / Szkół Muzycznych I i II stopnia, który wychowywał całe zastępy młodej uzdolnionej muzycznie młodzieży, a wychowankowie jego zajmują dziś niejednokrotnie wysokie miejsca w życiu muzycznym kraju. W Instytucie wykładali: Zofia Węzyk, Irena Egiejman, St. Rychnowski, Michał Umiński, E. Langer, St. Trześniewski, A. Marek. W r. 1946 w Instytucie kształciło się 238 słuchaczy. W r. 1950 ^{ambasador} ^{ntau} pobierają naukę w dziale dla dzieci - 93 osoby, dla młodzieży i dorosłych - 173. W r. 1952 szkoła prowadzona przez Instytut została upaństwowiona, posiadała wówczas 2 działy: dziecięcy i młodzieżowy. W r. 1956 Szkoła otrzymała nowy budynek przy ul. Waryńskiego 2, gdzie mieści się do chwili obecnej. W lipcu 1961 r. została utworzona średnia szkoła muzyczna, gdzie czynne były dwa wydziały: instrumentalny z 13 specjalizacjami oraz wokalny. W latach 1961/62 szkoła miała 280-267 uczniów w tym Szkoła I stopnia - 250-217; II stopnia 30-50; 1969/70 - szkoła I stopnia 235; II stopnia 68; r. 1973/74 - szkoła

I stopnia.....²³² II stopnia.....⁷⁵

Utworzenie Średniej Szkoły Muzycznej wpłynęło na ożywienie życia muzycznego w mieście. Szkoła stała się placówką przyszłych zawodowych muzyków instrumentalistów, śpiewaków i pedagogów-instruktorów. Ukończenie średniej szkoły otwiera jednocześnie dla młodzieży drogę do zdobycia studiów wyższych. Tradycyjnym zwyczajem pod koniec każdego roku nauki młodzież szkół muzycznych występuje na dorocznym popisie, prezentując swój talent i to czego nauczyła się w ciągu lat nauki. Jest to zawsze szczególnego rodzaju koncert, wykonawcy to przecież jeszcze niedojrzali artyści, a i widownia jest też wyjątkowa-grono profesorów oceniające umiejętności poszczególnych wykonawców serdecznie lecz zarazem surowo.

Od 1952 r. istnieje Społeczne Ognisko Muzyczne * którym kieruje Kazimierz Potkański; w 1959 r. było ok. 300 młodych dziewcząt i chłopców; 1965- 235; 1970-293; 1973.....²⁷⁰ Ognisko posiada 7 letni dział dziecięcy & 4 letni dział młodzieżowy. Ognisko nie kształci muzyków zawodowych, lecz odbiorców tej dziedziny sztuki. Przez czynne uprawianie muzyki, bezpośredni kontakt z dziełami oraz przyswajanie i pogłębianie sekretów Polihymni, młody człowiek wzbogaca swą osobowość.

Powaznym osiągnięciem ruchu muzycznego w mieście było zorganizowanie Orkiestry Symfonicznej. O pierwszych próbach utworzenia orkiestry symfonicznej w Radomiu donosi na swych łamach "Głos Ziemi Radomskiej" "Związek Zawodowy Muzyków podaje do wiadomości że z inicjatywy zarządu odbywać się będą stałe próby orkiestry symfonicznej" ^{14/}. Wniosek Wydziału Oświaty, ^{litu} Kultury i Sztuki Zarządu Miejskiego z dnia 1 lutego 1947 w sprawie zorganizowania na terenie m. Radomia orkiestry symfonicznej ze względu na brak funduszy na ten cel został przez Zarząd Miejski odroczone. ^{15/} Pomimo jednak tych trudności 12 grudnia 1947 r. odbył się pierwszy publiczny występ orkiestry symfonicznej pod dyr. Ludwika

Knysaka, znanego i długoletniego kapelmistrza i kompozytora. Orkiestra koncertowała w świetlicy "Bata", zespół składał się z 36 muzyków. Słowo wstępne na koncercie wygłosił prof. A. ^{ntow} Marek. "Orkiestra symfoniczna będzie miała za zadanie popularyzację muzyki wśród szerokich warstw ludności ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży szkolnej, jak również świata pracy przy urządzeniu specjalnych ^y poraków muzycznych, czy też wieczorów"-tytuł zanotowało "Życie Radomskie" z 1947 r.^{16/} W latach 1950-52 Powiatowa Rada Zw. Zawod. wspólnie z przedstawicielami świata muzycznego podejmowały dalsze próby organizowania orkiestry symfonicznej. Orkiestra otrzymała do ćwiczeń salę w PDK; zespół posiadał dwóch dyrygentów: Ludwika Knysaka i Dominika Kozłowskiego. Początki tego amatorskiego zespołu były trudne, gromadzono instrumenty, kompletowano nuty, ściągano muzyków. Pierwszym osiągnięciem był inauguracyjny koncert 14 grudnia 1953 r.. Orkiestra wystąpiła w sali teatru pod batutą Aleksandra Marczewskiego zdolnego muzyka, który następnie 10 lat prowadził zespół. Solistami pierwszego koncertu byli radomianie: Helena Kubasiewicz i Zygmunt Wójcikowski. Początki zespołu stawiającego pierwsze kroki były trudne, lecz dzięki wielkiemu społecznemu zaangażowaniu członków zespołu i kierownictwa ROS udało się wiele trudności przezwyciężyć. W ciągu 20 lat działalności orkiestry były okresy mniej lub bardziej udane, zespół rósł, to malał liczebnie, nie przestawał jednak pracować i co najważniejsze nie rezygnował z ambicji, występując m.in. w 1962 r. na Ogólnopolskim Festiwalu Orkiestr Symfonicznych z południowych województw kraju, podczas którego orkiestrą dyrygowali A. ^{Włocławski} Marczewski i Cz. ^{erka} Prokop, oraz w różnych miejscowościach naszego województwa w koncertach dla załóg zakładów pracy: Ostrowca, Skarżyska, Pionek, Kozienic, Starachowic. Przygotowując coraz trudniejsze programy ROS zdobywała stopniowo opinię dobrego zespołu symfonicznego, w którego repertuarze obok muzyki klasycznej, ~~znajdują~~ znajdują się utwory muzyki współczesnej polskiej i obcej. Z ROS

występowało cały szereg wybitnych solistów jak np. Lidia Grychtolówna, Henryk Palulis, Bernard Ładysz, Maria Fołtyn, Halina Skonicka, Igor Iwanow, Bogdan Paprocki, Cezary Owerkowicz, Kazimierz Pistelak. Gośćmi zespołu byli m.in. kompozytorzy Kazimierz Sikorski i Witold Rowicki, Karol Anbild.

Po A. Marczewskim orkiestra miała dyrygenta w osobie Czesława Orsztynowicza, koncertami dyrygowali: Czesław Prokop i Lucjan Lasota, Jerzy Sikorski. W latach 1967-69 orkiestrą dyrygował Antoni Wicherek. - dyrektor ^{Te} Opatury Wielkiego. Od stycznia 1972 ROS-em kieruje Zdzisław Sołtyszewski prof Państw. Szkoły Muzycznej II stopnia w Radomiu. Orkiestrę obecnie zasilili młode siły, absolwenci i uczniowie szkół muzycznych. Należy tu podkreślić wielką zasługę wieloletnich członków ROS-u, którzy włożyli i wkładają w tą społeczną pracę wiele serca oraz służą młodym swym doświadczeniem. Takich muzyków, którzy nieprzerwanie związali się z ROS od początku istnienia należą: Janina Jesionek, Józef Wojda, Stanisław Szczepanowski, Wacław Czubak, Wacław Kotonowicz i wielu innych.

Od 1965 akcję unuzykalniania prowadzi Radomskie Towarzystwo Muzyczne^{17/}. Poprzez nawiązanie współpracy z Filharmonią Narodową, która zobowiązała się objąć patronat nad kulturą muzyczną Radomia, odbyło się szereg ciekawych koncertów dla młodzieży szkolnej i całego społeczeństwa. Koncerty odbywały się w dodane od 1964 r. do użytku nowoczesnej sali koncertowej. Z ciekawszych należy wymienić: r. 1966; koncert Wielkiej Orkiestry Filharmonii Moskiewskiej, 8 koncertów dla dzieci - z frekwencją 7878 osób; r. 1967 Zespół Marynarki Wojennej; Koncert chóru "Stuligrosza" 7 koncertów dla dzieci - z frekwencją 10 469 osób. Następnie występ Orkiestry Filharmonii Drezdeńskiej oraz recital jednego z wielkich pianistów świata Witolda Małcużyńskiego.

Radom ma piękne tradycje dotyczące chórów. Wiele zespołów śpiewaczych Radomia stało na wysokim poziomie artystycznym, które

zbierały uznanie nie tylko w Radomiu, lecz na terenie całej Polski. Okres okupacji niemieckiej nie dawał warunków wyzicia się artystycznego społeczeństwa polskiego. Przeciwnie, okupant chciał to wszystko co świadczyło o naszej kulturze zniszczyć. Już w latach 1945-49 istniały w Radomiu następujące chóry: Żeński im. Marii Gajł, Męski Państw. szkół przemysłowych i Mieszany Zw. Prac. Przemysłu Skórzanego. Chóry te pod kierunkiem prof. Krywiczana przygotowywały bogaty program w związku z uroczystościami państwowymi. Oprócz wymienionych istniały jeszcze chóry w latach 1952-Zw. Nauczycielstwa Polskiego zespół WZGS, 50 osobowy przy NDK, oraz W latach 1953-70 istniał chór międzyszkolny pod nazwą "Młoda Pieśń" prowadzony przez Helenę Cibor. Chór występował na wszystkich prawie poważniejszych uroczystościach państwowych i społecznych. Brał udział w licznych konkursach ogólnopolskich i regionalnych, zdobywając wyróżnienia i osiągając sukcesy. Występował na Kongresie Esperantystów w Sofii w r. 1963. W zespole chóralnym występował znany obecnie z Centralnego Zespołu Artystycznego Wojska Polskiego-Stanisław Matuszczak oraz Tomasz Fitas.

Krzewieniem kultury choreograficznej i popularyzowaniem jej wśród młodzieży zajmuje się Społeczne Ognisko Baletowe. W r. 1945 w Radomiu powstał ośrodek tańca klasycznego, którego założycielką i kierowniczką została Helena Stadnicka, która po powstaniu warszawskim znalazła się w naszym mieście. Na podstawie pisma Min. Kult. i Sztuki z dnia 18. lipca 1945 r. Helena Stadnicka otworzyła w Radomiu szkołę baletową, która w r. 1950 została przekształcona na ognisko choreograficzne, a w 1951 Ognisko zostało włączone do Instytutu Muzycznego, by od 1 września 1954 r. przekształcić się na Społeczne Ognisko Baletowe. Pod tą nazwą ta artystyczna placówka do chwili obecnej pod kierunkiem H. Stadnickiej kształci młodzież i dzieci, Ognisko Baletowe ma dwa działy: dziecięcy od lat 5-12 i dział młodzieżowy od 12 wzwyż. Wytyczne programowe Ogniska Baletowego opierają się na nauce tańca ludowego

i regionalnego oraz tańców krajów zaprzyjaźnionych. Taniec ludowy oraz taniec klasyczny traktuje się jako podstawowy przedmiot nauczania. W r. 1959 w Ognisku kształciło się ok. 100 osób, r. 1960-74; r. 1970-85; 1973.....^{ok. 50} Każdego roku uczniowie Ogniska prezentują na dorocznym popisie coraz wyższe umiejętności, oraz lepszą znajomość choreografii. Uczniami Ogniska Baletowego są znani soliści baletu i opery: Zbigniew Strzałkowski, Henryk Szydłowski, Tadeusz Zlamal.

Plastyka polska wniosła na przestrzeni minionych 30 lat poważny dorobek w naszą kulturę narodową. Częstką tego dorobku jest działalność Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych, które powstało w Radomiu w dniu 15 czerwca 1945 r., dzięki grupie miłośników sztuki i artystów radomskich. TPSP, którego celem jest krzewienie i popularyzowanie sztuki plastycznej wśród najszerszych kręgów społecznych, przeprowadzanie badań nad sztuką regionalną i przemysłem ludowym w naszym regionie, popieranie jednostek pracujących w dziedzinie sztuk plastycznych oraz gromadzenie i konserwację dzieł sztuki^{18/} od początku prowadzi p popularyzację sztuki. Już 1 maja 1945 r. została otwarta pierwsza wystawa sztuki na którą złożyły się prace licznych artystów plastyków zamieszkałych wówczas w Radomiu: W. Dobrowolski, H. Wysocka, I. Cichowska, H. i J. Krysińscy, Wł. Mikos, H. Hermanowicz, St. Zajackowski, W. Wierciński, M. Kluge i inni. Organizowane o d r. 1945 ogólnopolskie wystawy plastyki podniosły rangę Radomia jako ośrodka sztuki plastycznej. Działalność środowiska radomskiego spotykała się z wielkim uznaniem władz resortu kultury, tak centralnych jak i terenowych. W latach 1948-62 funkcję prezesa TPSP sprawował doc dr S. Witkowski, od 1962 - Jan Gauze literat. W r. 1945-liczba członków wynosiła 62; 1962-179; 1972- 115. Początkowo wystawy były organizowane w salach Muzeum, potem we własnym lokalu TPSP przy ul. Kelles-Krauz, a od 1957^{19/} ~~na przykładzie~~ w salach Domu Esterki. Towarzystwo organizowało i czyni też to obecnie wystawy

radomskich plastyków, indywidualne i grup artystycznych, sztuki ludowej, wystawy plastyków amatorów, fotografiki, przeglądy i inne. Poważnym osiągnięciem jest organizowanie Ogólnopolskich Wystaw Plastyki, na których oprócz plastyków radomskich wystawiają tacy plastycy jak: Stanisław Borysowski i Tymon Niesiołowski z Torunia, St. Michałowski z Sopotu, Zenon Kononowicz, Marek Drozd, Halina Chrostowska. W okresie lat 1945-72 zorganizowano wystaw ogólnopolskich 269- z frekwencją 573 630 osób ^{20/}

rok	wystawiających	eksponatów
1945	58	137
1950	35	67
1960	323	531
1965	249	370
1972	91	161

Wystawy pod względem formalnym reprezentowały różne nurty plastyki współczesnej od realizmu a nawet naturalizmu do abstrakcji. Z ciekawszych wystaw należy wymienić: wystawa indywidualna Antoniego Suchanka "Niezapomniana Warszawa 1945", "Polskie Tatry" wystawa akwarelistów węgierskich Tibora Csorby i Barthy; grafiki Haliny Chrostowskiej, gobelinów Tamary Hans, prac kieleckiego Okręgu ZPA P grupy "Zachęta"/1958, 1960, 1961, 1963, 1964, 1966, 1967/. Poza wystawami krajowymi TPSP zorganizowało wiele wystaw sztuki krajów socjalistycznych np. malarstwa bułgarskiego Swietlina Rasewa czy radzieckich graficzek Kalinyczewa i Akritas; wystawy fotografiki rumuńskiej i radzieckiej. Organizowane były także wystawy sztuki ludowej regionu kieleckiego/1949, 1951/, wystawy fotografiki: J. Bułhaka, Hartwiga. B. Dudy, W. Stana oraz wystawy przeglądowe malarstwa polskiego ze zbiorów muzealnych i prywatnych. Do pełnej działalności TPSP należy jeszcze wspomnieć o akcji odczytowej prowadzonej od 1954 r. oraz spotkań z plastykami. W okresie lat 1945-72 TPSP wydawało roczniki/1945, 1946 -II-III, 1956-IV/ szereg katalogów wystaw ogólnopolskich, indywidualnych.

Poważnym ośrodkiem oddziaływania kultury plastycznej na społeczeństwo radomskie jest działalność Państwowego Ogniska Plastycznego. Placówka została założona przez artystę malarza Wacława Dobrowolskiego w 1945 r. jako Szkoła Rysunku, Malarstwa i Rzeźby. Pod opieką założyciela, szkoła rozwijała się pomyślnie, budząc zainteresowanie władz i społeczeństwa. W r. 1950 szkoła została przekształcona na Ognisko Kultury Plastycznej, a w r. 1951 upaństwowiona przyjmując nazwę Państwowe Ognisko Plastyczne. W Ognisku wykładane są następujące przedmioty: rysunek, grafika, literatura, wiedza o sztuce, fotografika, rzeźba, malarstwo. Ze względu na główny cel Ogniska - upowszechnienie sztuki uczyć się w nim mogą wszyscy bez względu na wiek i wykształcenie. Ta różnorodność uczniów szkoły nasunęła konieczność odpowiedniego systemu nauczania, polegającego na indywidualnym traktowaniu każdej jednostki. Na zakończenie roku szkolnego organizowane są ciekawe wystawy obrazujące dorobek uczniów Ogniska. Z kilkuset eksponowanych prac wiele zasługuje na uwagę, świadczy to zarówno o zdolnościach, pracowitości młodzieży i dorosłych jak również nauczycieli - artystów plastyków czy historyków sztuki. W latach 1945-73 w Ognisku kształciło się:

rok	ilość uczniów	ilość kursów
1945/46	27	2
1948/49	53	3
1951/52	112	4
1959/60	122	4
1965/66	120	4
1972/73	120	5
1973/74	154	5

W latach 1945-72 wielu ludzi, dorosłych i młodzieży zdobywało w tej placówce podstawy wiedzy plastycznej. Wielu z nich kontynuowało studia w wyższych uczelniach, wielu także rozwijało swe umiejętności pracując samodzielnie na polu plastyki, obok zajęć zawodowych. Z pośród absolwentów należy wymienić: Edwarda Kiełtykę

Zygmunta Żurowskiego, Joannę Śmigielką, Alicję ¹Świątkowską, Andrzeja Wajdę-znanego reżysera filmowego. W Międzynarodowym Konkursie Rysunku Dziecięcego zorganizowanego przez indyjskie wydawnictwo w New Delhi wyróżniona została praca uczennicy Anny Kończak w r. 1963.

Rozwijanie wśród swoich członków umiejętności wiedzy i sztuki fotograficznej oraz popularyzacja fotografii we wszystkich jej dziedzinach-oto cel Radomskiego Towarzystwa Fotograficznego-działającego od 1961 r. Pierwsze inicjatywy założenia po wyzwoleniu Tow. Fotograficznego datują się z r. 1949 kiedy to 6 marca^{ca} odbyło się zebranie organizacyjne połączone z otwarciem wystawy prac fotografa E. Hartwiga z Lublina. Po tym okresie nie wiadomo, czy Towarzystwo ~~przeżyło~~ jakkolwiek działalność, gdyż z okresu tego brak dokumentów. Dopiero jesienią 1961 r. dzięki inicjatywie kilku zapalonych fotoamatorów powstało już w nowych ramach organizacyjnych Radomskie Towarzystwo Fotograficzne, które jest członkiem Federacji Stowarzyszeń Fotograficznych w Polsce. Pierwszym prezesem był mgr Wojciech Stan, obecnie funkcję tę pełni Jerzy Szepetowski. Towarzystwo skupia ok 40 członków, są to ludzie różnych zawodów w różnych wiekach, przeważnie jednak młodzież. Działalność wystawiennicza-to coroczne wystawy amatorskiej Fotografii Artystycznej, wystawy tematyczne: "Radom i jego ludzie", "Ziemia Radomska w XX leciu PRL", Ogólnopolska wystawa "Człowiek i jego praca". RTF organizuje także wystawy indywidualne członków: np Dobraczyńskiego, dr Więciorka, Arczewskiego. Wystawy RTF eksponowane są także poza terenem Radomia: np. Ostrowiec, Szczecin, Puławy, W-wa. Wzrost RTF współpracuje z Domem Kultury Waltera, Klubem Relaks, PTTK, TPPR ZWM oraz ⁴Towarzystwami w kraju. Członkowie RTF biorą udział w plenerach fotograficznych, konkursach, wystawach fotografii artystycznej krajowych i międzynarodowych.

Spółeczny ruch kulturalny jest aktywnym rzecznikiem przemian

cywilizacyjno kulturalnych i charakteryzuje się łączeniem współczesnej kultury z tradycjami regionalnymi. Ruch ten reprezentuje stowarzyszenia regionalne i lokalne. Władze m. Radomia przywiązują dużą wagę do działalności regionalnych i lokalnych stowarzyszeń kulturalnych widząc w uspołecznieniu działalności kulturalnej dużą szansę rozwoju regionu.

Z inicjatywy ambitnych entuzjastów, przy poparciu miejscowych władz partyjnych i administracyjnych powstało w październiku 1963 Radomskie Towarzystwo Naukowe. Celem RTN jest praca nad rozwojem i popularyzacją badań naukowych, szczególnie dotyczących miasta i regionu radomskiego. RTN prowadzi działalność w trzech komisjach: historycznej, nauk społecznych i przyrodniczych. Z bogatej o różnorodnej formie działalności, bez wątpienia na czoło wybija się działalność wydawnicza^{21/}. Systematycznie ukazują się Biuletyn~~y~~ kwartalny, zawierający ciekawe materiały o charakterze informacyjno-przyczynkowym, dotyczące najistotniejszych spraw kultury miasta i regionu.^{22/} Poważnym wkładem RTN w zdobywaniu materiałów źródłowych o Radomiu i regionie jest organizowanie sesji naukowych z udziałem wybitnych przedstawicieli świata naukowego. W latach 1963-72 RTN zorganizowało o.k. 15 sesji, konferencji, sympozjum. Z ciekawszych należy wymienić: konferencja poświęcona problematyce funkcji przemysłu w rozwoju m. Radomia, sympozjum z okazji 50-lecia odzyskania ~~w~~ niepodległości; 30 rocznicy PPR; sesja nt. udziału miast w tworzeniu kultury narodowej ze szczególnym uwzględnieniem ziemi radomskiej; 25 lecie PRL; 100 rocznica urodzin Tytusa Chałubińskiego. Do ważniejszych prac RTN należały badania naukowe murów obronnych m. Radomia. Prace przy odsłanianiu i konserwacji murów obronnych miasta kazimierzowskiego z II poł XVI w. prowadzone pod kierownictwem doc dr inż. arch. Andrzeja Gruszeckiego w Politechniki Warszawskiej. Również działająca w naszym mieście od lipca 1959 r. Ekspedycja Archeologiczna Instytutu Historii Kultury

Materialnej PAN pod kierunkiem mgr Ewy Kierzkowskiej-Kalinowskiej podjęła badania archeologiczne na grodzisku Piotrówka oraz kilkunastu innych punktach miasta. Dotychczasowe badania nie tylko dostarczyły wiele cennych źródeł na temat rozwoju przestrzennego miasta w okresie wczesnego Średniowiecza, ale pogłębiły studia nad kulturą materialną ludności zamieszkującej pograniczne tereny Małopolski i Mazowsza. Dalsze badania archeologiczne to osada targowa z XIII w./Stare Miasto/ w sąsiedztwie b. kościoła Św. Wacława. Żmudna praca ekipy IHKM przy poparciu RTN i Klubu Miłośników Radomia pozwoliła na zgromadzenie wielu cennego materiału dla działu archeologicznego Muzeum Regionalnego w Radomiu.

Dużą aktywnością wykazuje się Stowarzyszenie Miłośników Radomia, a wiele z podejmowanych przez nie zadań ma trwały charakter w dziedzinie kultury. Klub Miłośników Radomia działa od 1962 r. Śmiało jego zadania mają nieprzemijającą wartość dla miasta. "Hasło" Zabytki do muzeum, dokumenty do archiwum, książki do biblioteki" rzucone przez miłośników przynosi od lat rezultaty. Sesje i debaty naukowe poświęcone zagadnieniom miasta i regionu, to owoc inicjatywy klubu. Uratowanie rogatki warszawskiej, prace badawcze i rekonstrukcyjne przy murach obronnych - oto ~~niektóre~~ niektóre przykłady inicjatyw Klubu Miłośników Radomia. Opieka nad zabytkami, estetyka miasta, ochrona przyrody, turystyka i wypoczynek - to zagadnienia którymi zajmowały się istniejące sekcje: historyczna, krajoznawcza, ochrony zabytków i ochrony przyrody przy Klubie Miłośników Radomia, którym kieruje Michał Osiński nieustrudzony długoletni działacz naszego miasta. Klub Miłośników Radomia jest klubem specjalistycznym PTTK.

Wzrastające z roku na rok znaczenie i rozwój turystyki i krajoznawstwa w Polsce, żywiołowy wzrost liczby entuzjastów poznawanie piękna przyrody i historii naszego kraju spowodował równoległy wzrost i rozwój organizacji PTTK, jako najbardziej

predystynowanej do objęcia i utrzymania przodującego miejsca w organizowaniu ruchu turystyczno-krajoznawczego.

Radomski Oddział PTTK reaktywował swoją działalność już 28 września 1947 r. Ilość^o członków w r. 1948- 30; 1949-35; 1955-858; -z liczbą kół 25; 1960- 847 z liczbą kół 30; 1972.....²⁶³³ z liczbą kół.....⁴³ To szybkie tempo wzrostu liczby członków ma swój odpowiednik w liczbie kół zakładowych, środowiskowych a zwłaszcza szkolnych. Działalność Oddziału PTTK polega na organizowaniu wycieczek turystyczno-krajoznawczych, zdobywaniu odznak turystycznych, uczestnictwo w fajdach, organizowanie odczytów o turystyce i krajoznawstwie. W latach 1955-~~63~~ zorganizowano 152 odczyty z frekwencją ok 2828 osób; r. 1960- 66 odczytów-1201 osób 1972.....⁴⁹ odczytów,,,,,⁴⁰²³.....frekwencja.

Na terenie Radomia po wyzwoleniu powstały oddziały towarzystw naukowych: Polskiego Towarzystwa Historycznego, Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Polskiego Towarzystwa Archeologicznego, Towarzystwa Ekonomicznego, Polskiego Towarzystwa Lekarskiego.

Oddział PTH istniejący od 1954 r. w Radomiu rozwija działalność popularno-naukową w zakresie nauk historycznych. Oddział w r. 1973 liczy 41 członków ~~w 1970.....~~; Oddział Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego powstał w 1964 r. Celem Tow. jest propagowanie wiedzy archeologicznej, szerzenie oświaty w tej dziedzinie, gromadzenia materiałów zabytkowych. W 1966 r. utworzono 2 sekcje: archeologiczną i numizmatyczną, którą kierują mgr Wojciech Twardowski i Napoleon Kosiński. PTAiN zreszta ok. 49 członków, włącza się czynnie do prac RTN, Archiwum, Muzeum Regionalnego, organizuje wiele ciekawych wystaw, odczytów, projekcji itp. Z ciekawych wystaw należy wymienić z ostatniego okresu: "Monety i medale polskie i związek z Polską mającą", "Pieniądz polski w 1000 leciu". Wystawa numizmatyczna z okazji 50 lecia Rewolucji Październikowej.

Reaktywowanie Pol.Tow.Geograficznego w Radomiu **bastępuje** w r.1953 z inicjatywy Jana Gruszki nauczyciela I Liceum Ogólno-kształ.w Radomiu.W r.1960 koło PTG zostało przekształcone w oddział.W okresie 1950-66 zorganizowano 248 odczytów,3 wystawy: książ^{ki} dot.Radomia i okolic; kartograficzną i geologiczną.

Od 1953 p.działa na terenie Radomia Towarzystwo Wiedzy Powszechnej,które koncentruje się na rozwijaniu aktywności oświatowo-kulturalnej ,na upowszechnianiu osiągnięć nauki,techniki i sztuki,na krzewieniu wiedzy o świecie,przyrodzie,społeczeństwie-słowem na podejmowaniu wszystkich tych działań,które zmierzają do formowania socjalistycznych postaw i socjalistycznej świadomości ogółu społeczeństwa.Szczególnego omówienia wymaga prowadzony przez TWP w Radomiu Ośrodek wykładów powstecznych "Błyskawica",która powstała 24 stycznia 1962 r.Jest ciekawą inicjatywą ,w gruncie rzeczy inteligen^{ko}-młodzieżową. Słuchacze "Błyskawicy" to 10 % robotnicy,20 % młodzież,20 % inteligencja, reszta stali bywalcy.W latach 1962-72 BBłyskawica" zorganizowała ok 300 wykładów.Sukces ten przypisuje kilku czynnikom:żelaznej konsekwencji w częstotliwości zajęć,fachowości prelegentów,których 50% zapewnia Uniwersytet Warszawski oraz w doborze tematyki."Błyskawica" pracuje na zasadzie b.krótkoterminowego planu.Jest stacją przekąźnikową-koncentrującą sprawy wynikające z aktualnych wydarzeń w Polsce i na świecie.

Związki Zawodowe mają zapisanych wiele pięknych kart w dziele upowszechnienia kultury wśród klasy robotniczej i ogółu ludzi pracy.Przez szeroko rozwiniętą pracę kulturalno-oświatową umożliwiły one tysiącom ludzi zetknięcie się z wartościową sztuką,dziełem pisarskim,twórczością filmową i plastyczną,zaszczepiły im trwałe zamiłowanie kulturalne i artystyczne,pozwalają rozwinąć własne talenty i uzdolnienia.Po r.1945 w Radomiu powstają liczne domy kultury,kluby,świetlice,roz- wija się amatorski ruch artystyczny.Wielu inicjatywom patronują Związki Zawodowe.Już w maju 1945 r.powstaje Towarzystwo

Kultury i Sztuki, którego zadaniem było wprowadzenie czynnika społecznego do współpracy nad zagadnieniami kulturalnymi, sprawowanie roli organu doradczego wobec czynnika państwowego, łączność i arbitraż między władzami państwowymi i samorządowymi w sprawach kultury i sztuki. Powstają liczne świetlice na terenie Radomia, prowadzone przez związki zawodowe.: 4 listopada 1945 r. pierwsza świetlica w dzielnicy robotniczej w fabryce na Borkach; 14 lipca 1945 świetlica w fabryce naczyń emaliowanych; 30 września 1945 świetlica Zw. Zawod. Prac. Spółdzielczości; 26 maja 1945 świetlica milicyjna; 6 listopada 1945 świetlica Wydziału Technicznego Zarządu Miejskiego; 19 maja 1945 świetlica "Bata". W r. 1946 /15.X/ powstaje amatorski zespół świetlicowy "Marywil"; 1948 aktywnie działają stowarzyszenie kulturalno-oświatowe przy f- ce broni, które organizuje sekcję teatralną. Pierwsze zespoły amatorskie teatralne były w owym czasie niemal jedyną formą upowszechnienia kultury w mieście. Szeroką działalność kulturalno oświatową prowadził o Towarzystwo Uniwersytetu Robotniczego /TUR/. W latach 1948-49 istnieje na terenie miasta; 32-34 świetlice; 5-6 zespołów teatralnych; 3-5 chórów; 6-8 zespołów instrumentalnych; r. 1961- jest 35 zespołów artystycznych, które zrzeszają 1470 członków; 1964- 41 zespołów- 1625 członków; 1970- 32 zespoły-797 członków, przedstawienia i koncerty 552, widzów i słuchaczy / w tys. / 343,6 W r. 1972 odbyło się 70 imprez w wykonaniu zespołów amatorskich, które ^W ~~nie~~ ^{uczestniczyło} 9740 osób. W latach 1947-54 szeroką działalność prowadził Dom Kultury Robotniczej przy ul. Malczewskiego, który był ośrodkiem kulturalnym dla całego miasta, był "bazą operacyjną" dla wszystkich zespołów amatorskich, zespołów teatralnych, chórów itp. Niezależnie od tego kto go prowadził uważany był na miejski Dom Kultury. Od czasu do czasu odbywały się tu popisy zespołów-raz garbarzy, innym razem metalowców, jeszcze kiedy indziej pracowników handlu- miały charakter występów z okazji "akcji" jednakże pozwalały widzowi

orientować się choć w wycinkach twórczości amatorskiej. Z masy różnych reprezentujących zespołów artystycznych, świetlic, klubów jakie istniały w latach 1945-50 w każdym niemal najmniejszym zakładzie zostały się tylko bardzo nieliczne. Do tych nielicznych, które przetrwały i nadal pracują należy Dom Kultury Zakładów Metalowych im. Gen. Waltera, który początkami sięga roku 1948.

W latach 1952-72 poszerza się działalność Domu Kultury zmierzając do rozbudzenia aktywności kulturalnej załogi i środowiska. Cel ten osiągnięty jest różnymi sposobami: połączono np. oderwane odczyty w stałe cykle odczytowe o określonej tematyce np. Ciekawośći ludzkiej o ciekawych sprawach; Studium Zagadnień Międzynarodowych; Twoje miasto i ty; Klub Otwartych Drzwi. Dom Kultury zrzesza 15 różnego typu zespołów i sekcji zainteresowań, w których pracuje ok. 3000 osób. Są to zespoły estradowy, chóralkowy, muzyczno-wokalny, orkiestra, dziecięce zespoły artystyczne. Sekcja artystyczna kilkanaście lat jeździ w podradoski teren z zespołami, obsługuje lokalne imprezy, urządza konkursy, quizy. W r. 1964 na Ogólnopolskim Festiwalu Teatrów Amatorskich w Łodzi zespół D.K. zajął I miejsce wystawiając sztukę "Nocne opowieści".

W latach 1959 zorganizowano 49 imprez- widzów 38 000

1967	"	58	"	"	37 905
1972	"	48	"	"	34 620

Początkiem Zakładowego Domu Kultury RZPS "Radoskór" była otwarta 19 maja 1945 r. świetlica Zw. Zawod. Prac. Obuwniczych "Rodzina Szewska". Dodatek "Życia Robotniczego" "Co słyhać w firmie Bata" z 3.VI.1945 zanotował "W trosce o rozwój kulturalny pracowników i zdrową i dobrą rozrywkę po pracy Zarząd Fabryki i Zw. Zawod. postanowiły utworzyć świetlicę; Tu będziemy spędzać wolne chwile od pracy, tu krzewić kulturę i oświatę, tu wychowywać naszą młodzież; tu złączą się nasze myśli, dążenia i prace do rozwoju fabryki i polepszenia naszego bytu". Już w styczniu 1947 r. została zorganizowana orkiestra dęta, którą prowadził

Ludwik Knysak, występowała ona wielokrotnie podczas akademii 1-majowych, dała także 5 lipca 1947 występ w P.R.W latach 1950-50 powstało już przy Klubie Fabrycznym kilkanaście zespołów. W r.1966 Rada Zakładowa RZPS "Radosków" wystąpiła do Zarządu Głównego z wnioskiem o zmianę nazwy klubu fabrycznego na Zakładowy Dom Kultury. Od tej chwili zaczyna się szeroka działalność kulturalno, oświatowa o różnorodnych formach przekazywania od wszechniczy społeczno-politycznej do zagadnień techniki. Placówka prowadzi cykle odczytowe, spotkania z działaczami społeczno-politycznymi, działa oświatowe kino "Wiedza". Zespoły artystyczne biorą czynny udział w imprezach organizowanych z okazji świąt, i rocznic państwowych. W latach 1960-72 zorganizowano:

rok	ilość imprez dla załogi	ilość imprez dla środowiska
1960	6	9
1965	15	25
1970	32	70
1972	36	82

W r.1964 z inicjatywy Dzielnicowego Komitetu FJN rozpoczęto budowę pierwszego w Radomiu dzielnicowego domu kultury na Obózku. Budowa została zrealizowana w ramach czynu społecznego mieszkańców dzielnicy. Znalazły w nim pomieszczenia : biblioteka /filia MBP/, sala widowiskowa, klub "Ruchu". Dom Kultury został otwarty 9 stycznia 1967 r. i od tej chwili stał się ważnym ośrodkiem upowszechnienia kultury zwłaszcza wśród młodzieży. Organizuje się tu spotkania, odczyty, urządziła wystawy, czynnie współpracuje z TPD, Ligą Kobiet, FJN, organizuje kursy - ostatnio 9 miesięczny nt. "Technika i nowoczesność w życiu człowieka", który wzbudził żywe zainteresowanie młodzieży, problemami racjonalnej gospodarki domowej.

Drugim Dzielnicowym Domem Kultury, którego budowę rozpoczęto w r.1970 w czynie społecznym jest dom kultury w dzielnicy Długojów-Idalin. Na budowę tego obiektu zgromadzono ok. 3,8 mln z ł.

z tego połowę z dotacji ludności. Dom Kultury udostępniony mieszkańcom dzielnicy od X października 1973 r. Działać tu będą 2 zespoły wokalnie-muzyczne, prowadzi się będą zajęcia plastyczne, fotograficzne, kursy języków obcych: angielskiego i niemieckiego. Będzie Klub Miłośników Teatru i Telewizji oraz biblioteka/filia MBP/ z bogatym księgozbiorem i czasopismami.

Młodzieżowy Dom Kultury w Radomiu, początkowo jako Dom Harcerza rozpoczął swoją działalność 1 lutego 1952 r., jako placówką wychowania pozaszkolnego prowadząca działalność wychowawczą z młodzieżą. W pierwszym roku istnienia Domu Harcerza zorganizowano 5 kółek zainteresowań-ogółem do placówki uczęszczało 78 uczestników; w r. 1954-liczba uczestników wynosiła już 198. W r. 1956 przemianowano Dom Harcerza na wyższą formę organizacyjną tj. Młodzieżowy Dom Kultury. Od tej chwili placówka systematycznie rozwija się poszerzając nowe agendy, doskonaląc strukturę, formy i metody pracy wychowawczej zgodnie z wytycznymi władz oświatowych oraz potrzebami środowiska. ~~W~~ W latach

1958-⁷² liczba kół zainteresowań ~~W~~ ~~liczba~~ ~~uczestników~~ wynosiła: ~~1958-51~~ ~~1960-76~~ ~~1964-82~~ ~~1971/72-75~~ ~~917~~ ~~1511~~ ~~2213~~ ~~2870~~

1958	liczba kół zainteres.	51	uczestnicy	917
1960		76		1511
1964		82		2213
1971/72		75		2870

Obecnie Młodzieżowy Dom Kultury gromadzi ²²⁴⁹ stałych uczestników, czynnych jest ¹¹ pracowników, w tym kół zainteresowań,

z pod kierunkiem 30 instruktorów prowadzi zajęcia w kołach zainteresowań działających w następujących pracowniach: choreograficznej, wychowania fizycznego, fotograficznej, ^{wokalnej, muzycznej, technicznej, artystycznej, plastycznej, gosp. domowej, krawieckiej} Zajęcia pozaszkolne organizowane i prowadzone przez MDK spełniają doniosłą rolę w realizacji zadań systemu oświaty.

Klub Robotniczy Zakładów Przemysłu Tytoniowego jest placówką

pryzakładową działającą na rzecz załogi jak również środowiska. Po wyzwoleniu już w maju 1945 r. staraniem Zarządu Fabryki i Rady Zakładowej została uruchomiona świetlica fabryczna przy której działało kółko dramatyczne oraz biblioteka i czytelnia.^{2 2/} Obecnie w Klubie działają zespoły: muzyczno-wokalny, kółko teatralne, Studium Wychowania Obywatelskiego, Klub Złotego Wieku.

W latach 1966-72 zorganizowano:

rok	odczytów	frekw.	imprezy	frekw.	dział.rozr.	wypocz.	frekw.
1966	29	2660	10	2124	22		167 2
1968	46	2439	9	2920	-		6-
1970	56	3041	17	2057	8		345
1972	62	1749	14	3560	12		760

Klub Związku Zawodowego Kolejarzy istnieje od marca 1947 r. W ciągu swej długiej działalności różnymi formami pracy kulturalnej i oświatowej klub zyskał ~~zabix~~ sympatię i uznanie społeczeństwa. Jednym z inicjatorów Klubu wiernym placówce do dziś jest Józef Majewski pełniący funkcję kierownika. Klub skoncentrował się na dwóch zasadniczych kierunkach pracy - upowszechnieniu dorobku ^{kultury,} ~~kultury,~~ sztuki, nauki, gospodarki i rozwijaniu amatorskiego ruchu artystycznego. Prowadził cykle: Radomianie na szeroki, m świecie; Konfrontacje; Kosmos; Kultura na codzień; Jak być zdrowym. Oprócz bogato rozwiniętej działalności oświatowej - placówka prowadzi szeroką pracę artystyczną. Już w 1946 r. powstał Teatr Dziecka przy Klubie, którym kierował wówczas J.W. Helbich - obecnie teatrzyk "Baj Baj" ^{ukój} występował w wielu szkołach, na licznych imprezach dla dzieci. Także istniejący zespół regionalny posiada w swym repertuarze m.in. Suitę świętokrzyską; Zielony gajczek", liczne widowiska obrzędowe. Przy Klubie pracują zespoły muzyczne, kapela, zespół fotograficzny.

Klub Pracowników Łączności prowadzi pracę kulturalno-oświatową od 1950 r. początkowo jako świetlica; obecnie jest placówką międzyzakładową resortu łączności. Od steregum lat święci sukcesy.

Klub dopracował się własnej atmosfery, przyciągającej tak młodzież jak i dorosłych. Przy klubie istnieją zespoły i koła zainteresowań. W latach 1969-72 uczestniczyło w zespołach:

1969- 186 osób; 1970- 226; 1972 -236

Zorganizowano

rok	odczyty, spotk.	prelek. frekw.	impr. artys. frekw.	impr. dzie fr	ekw
1969	44	1759	22	-	19 1107
1970	46	2227	37	4000	26 1000
1972	50	2040	37	11200	- -

Spółdzielczy Klub Kultury "Relaks" został otwarty 22 listopada 1969 r. jest placówką kulturalno-oświatową spółdzielczości pracy m. Radomia.- mającą na celu prowadzenie, rozwijanie oraz inicjowanie, propagowanie i upowszechnianie ~~działań~~ kultury i oświaty uwzględniając potrzeby członków i pracowników spółdzielczości. Podobnie jak i inne kluby prowadzi szeroką działalność. Przy klubie oprócz wielu zespołów działa kabaret "Contra"

W okresie trzyletniej działalności zorganizowano:

rok	odczyty spotk.	frekw.	impres. artyst	frekw. wystwy	frekw. dział. rozm	frekw. w. wypocz.
1969	46	4311	28	3290	4 3700	36 4495
1971	16	1560	36	4655	9 15300	44 5100
1972	16	1670	30	3790	1 3000	44 5000

Klub "Zdrowie" prowadzony przez Społeczny Komitet Przeciwno alkoholowy zdobył uznanie wśród nie tylko pracowników służby zdrowia, ale całego społeczeństwa. Spotkania z popularnymi ludźmi, odczyty, dyskusje, gry towarzyskie ze zgaduj-zgadula włącznie, kąciki brydżowy, prasowy i telewizyjny-oto przekrój ~~tygodniowej~~ działalności Klubu "Zdrowie".

Staraniem Zarządu Radomskiej Spółdzielni Mieszkaniowej i Działu Społeczno-Wychowawczego w kwietniu 1970 r. powstał Klub "Eresem". Działalność klubu rozwinęła się przy współpracy z Ogniskiem TKKF, ZMS i ZHP. Klub prowadzi szeroką działalność wychowawczą oraz kulturalno oświatową. - w następujących sekcjach:

muzyki młodzieżowej, miłośników teatru i filmu, fotograficznej, brydża sportowego, szachów, warcabów, kółka sportowego, wędkarskiej, ~~klub~~ kluby działa koło PTTK oraz Estrada literacko-muzyczna "Im, presje". Sekcje te zaspokajają różnorodne zainteresowania mieszkańców osiedla jak i zgrupowania młodzieży działających w kołach. Spotkania z ciekawymi ludźmi, cykle prelekcji z życia politycznego, gospodarczego, społecznego i kulturalnego, bogaty dorobek na amatorskich scenach estradowych, czego dowodem są liczne nagrody i dyplomy, żywa działalność wędkarska, turystyczna, fotograficzna - oto niektóre osiągnięcia klubu "Eresem", poszukującego wciąż nowych form odpowiadających zainteresowaniom najszerszych warstw społeczeństwa.

Klub Stowarzyszenia "Pax" działający w Radomiu prowadzi działalność klubową; systematycznie organizuje spotkania, prelekcje, odczyty z różnych dziedzin wiedzy. Placówka gościła ~~wielu~~ wielu popularnych pisarzy, działaczy społecznych i politycznych ludzi sztuki, ~~tetaru~~ tetaru. W ostatnim okresie - r. 1971 zorganizowała ok. 200 spotkań, gośćmi klubu byli m.in. J. Dobraczyński, Marian Szymański /ostatni dowódca Hubalezyków/, zorganizowano także ogólnopolską konferencję poświęconą ochronie i konserwacji zabytkowych obiektów architektury i budownictwa drewnianego regionu radomskiego.

~~tytułowe i wychowawcze~~ ^{poprzez różnorodne formy ar-}
Działalność kulturalno-osiwiatową w środowisku akademickim prowadzi Klub "Atrium" istniejący przy Kielecko-Radomskiej WSI.

Klub "Prometeusz" - Młodej Inteligencji Techniczno-Ekonomicznej działa pod patronatem Zarządu Miejskiego ZMS, grupuje w swych szeregach absolwentów prawie wszystkich uczelni. Praca KMIT-E "Prometeusz" opiera się na realizacji trzech podstawowych działań: ekonomicznej ze szczególnym uwzględnieniem analizy wartości; technicznej, a w niej przede wszystkim problemy motoryzacji; rozrywkowej - wieczory klubowe, spotkania na których omawiany jest rozwój muzyki młodzieżowej i poważnej.

Obraz osiągnięć kulturalnych m. Radomia w 30-leciu PRL nie byłby pełny bez uwzględnienia olbrzymiego dorobku prowadzonych akcji-krajowych: Obchody Tysiąclecia Państwa Polskiego, Kongres Kultury Polskiej, Festiwale Związków Zawodowych, Dni Oświaty, Książki i Prasy, Dni Książki "Człowiek-Swiat-Polityka", ~~Dni Kultury Radziarki~~ Ogólnopolskich Konkursów: Piosenki Radzieckiej i Recytatorski, regionalnych: Rok Ziemi Kieleckiej, Świętokrzyskie Dni Kultury; lokalnych: Dni Radomia; imprez cyklicznych "Kto pyta nie błądzi" czy "Dobry Wieczór". Nasze miasto o bogatej historii i pięknym dorobku współczesnym ma się czym pochwalić przed przybyszami, a i własnym mieszkańcom warto unaoocnić zachodzące przemiany i rozwój, które nam żyjącym w tym środowisku uchodzą nieraz uwadze. Obok tych aspektów obchody "Dni Radomia" mają charakter twórczy. Wszystkie środowiska włączają się do pracy, zgłaszają czyny społeczne, inicjują wiele ciekawych przedsięwzięć z różnych dziedzin na rzecz miasta. Pierwsze Dni Radomia" zostały zorganizowane w 1955 r. /21-30.V/ w 800 rocznicę powstania naszego grodu. Następne dla przypomnienia odbywały się: II-18-20.IX.1965 r.; III-17-19.IX.1966 r.; IV-20-22.V.1967 r.; ~~V-25-26.V.1968~~ VI-10-12.V.1969 r.; VII-20-29.V.1972 i VIII-15-17.VI.1973 r.

Popularne od kilku lat stały się w Radomiu konkursy: Piosenki Radzieckiej i Recytatorski. Poraz pierwszy konkurs Piosenki Radzieckiej przeprowadzono w r. 1968 i od tej chwili rok rocznie konkurs ten ~~zaskakująco~~ mający na celu popularyzację piosenki radzieckiej zdobywa coraz większą ilość uczestników zwłaszcza wśród młodzieży ~~z~~ i szeregów amatorskiego ruchu artystycznego. W r. 1973 przedstawicielka Radomia - z Domu Kultury "Radoskór" Maria Marciniak odniosła ogromny sukces i poraz pierwszy reprezentowała województwo kieleckie w Inowrocławiu na finałowej imprezie XII Ogólnopolskiego Konkursu Piosenki Radzieckiej oraz na Festiwalu w Zielonej Górze. Od r. 1969 z inicjatywy Z.M. TPPR prowadzi się

także Konkurs Piosenki Radzieckiej dla młodzieży szkół podstawowych.

Prowadzone od r.1955 Konkursy Recytatorskie mobilizują do udziału w tej imprezie grono miłośników literatury i pięknego słowa. Prezentując najwartościowsze dzieła literackie, kształtują jednocześnie ludzkie postawy, budzą najszlachetniejsze uczucia, mobilizują do aktywności i twórczego stosunku wobec rzeczywistości. W okresie lat 1955-73 radomianie niejednokrotnie odnosili duże sukcesy tak na eliminacjach wojewódzkich oraz centralnych. W r. 1963 -III nagrodę na centralnych eliminacjach we Wrocławiu otrzymał uczestnik radomskich konkursów Marek Bargiełowski - dziś aktor teatru w Łodzi.

Dni Kultury Radzieckiej obchodzone ^{tylko raz} dwukrotnie już w Radomiu /1971, 1972/ stały się przeglądem osiągnięć Kraju Rad w każdej dziedzinie - od podboju kosmosu, poprzez pokojowe wykorzystanie energii atomowej aż do rozwoju kultury, oświaty, nauki i sportu. Poważne znaczenie w działalności kulturalno-oświatowej i rozrywkowej miało zainicjowanie i organizowanie przez ZM ZMS od 1968 r. masowej imprezy obejmującej swym zasięgiem szerokie rzesze młodzieży - imprezy gwiezdnej połączonej z wywiadami ze sławnymi ludźmi i konkursem młodych talentów "Dobry Wieczór". Imprezy zdobyły sobie szerokie uznanie nie tylko społeczeństwa Radomia, ale całego województwa. Również turnieje międzyszkolne pod hasłem "Kto pyta nie błądzi" organizowane w ramach akcji popularyzującej wychowanie obywatelskie i pożyteczną zabawę stały się najpopularniejszą dla młodzieży imprezą kulturalną.

W materiale zawartym w niniejszym artykule przedstawiono rozwój i działalność poszczególnych ogniw upowszechnienia kultury w okresie 30 lecia PRL. W pracy wykorzystano głównie, wprawdzie dostępne, lecz rozproszone materiały, publikacje, sprawozdania, artykuły prasowe. Oczywiście nie jest możliwe pokazanie w kilkunastu stronicowym artykule wszystkich osiągnięć kulturalnych -

nych Radomia. Artykuł ten traktować należy jako pewną sumę wiadomości; materiały te mogą być również dużą pomocą dla młodzieży w poznawaniu spraw związanych z miastem, w którym żyją.

Radom dnia 30.IX.1973 r.

mgr Danuta Tomczyk

P r z y p i s y

1. Życie Radomskie nr 60:1.III.1948 s.6 Specjal.nr rocznicowy
2. Głos Ziemi Radomskiej nr 57:14.IV.1945 s.4
3. Życie Radomskie nr 60:1.III.1948 s.4 Specjal.nr rocznicowy
4. Tadeusz M.Dutkowski zm.11.VII.1959 przeżywszy 57 lat
5. Życie Radomskie nr 59:8.III.1952 s.4
- 6.Rocznik statystyczny miasta Radomia 1971.Radom 1971 s.80
- 7.A.P.Radom -akta m.Radomia syg.9610
8. Głos Ziemi Radomskiej nr 60:17.IV.1945 s.4
9. A.P.Radom-akta m.Radomia syg.9633
10. Głos Ziemi Radomskiej nr 80: 11.V.1945 s.4
- 1 1. St.W.Balicki "Teatr" w zbiorze XX lat Polski Ludowej,Warszawa 1964 s.729-745
12. Radomski Biuletyn Informacyjny nr 34:17.III.1945 s.2
13. A.P.Radom-akta m.Radomia syg.9634
14. Głos Ziemi Radomskiej nr 65:24.IV.1945 s. 4
15. A.P.Radom-akta m.Radomia syg.9612
16. Życie Radomskie nr 273:2.XII.1947 s. 3
17. Statut RTM zatwierdzony WRN-Życie Radomskie nr 36:11.II.1965 s.6
18. Przemówienie doc dr Stefana Witkowskiego na walnym zebraniu w dniu 21.VI.1945 r.
19. Uchwała MRN z 23.I.1957 r.
20. Dane na podstawie pracy niepublikowanej:St.Witkowski i Jan Gauze:Sprawozdanie z 25 lecia działalności TPSP
21. Omówienie na s.5
22. Świt nr 4:6.V.1945 s.4

B i b l i o g r a f i a

1. Biuletyn Biblioteki Głównej Kielecko-Radomskiej Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Kielcach, Kielce 1969
2. Biuletyny kwartalne RTN za lata 1964-1973
3. Czyżowska Z.: Upowszechnienie kultury w Polsce Ludowej, Warszawa 1971
4. Dwadzieścia lat Polski Ludowej, Warszawa 1964
5. Dwadzieścia lat województwa kieleckiego w liczbach, Kielce 1964
6. Dziennik Powszechny 1945-1947
7. Głos Ziemi Radomskiej 1945
8. Gruszka J.: Działalność Radomskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Geograficznego za lata 1950-66.-Biuletyn kwartalny RTN 1968 z.3-4 s.79-80
9. Informacja kulturalna Wojewódzkiego Domu Kultury. Czerwiec 1973, Kielce 1973
10. Jednodniówka okolicznościowa Miejskiej Biblioteki Publicznej w Radomiu 1922-72, Radom 1972
11. Kieleckie. Rozwój województwa w Polsce Ludowej, Warszawa 1970
12. Kierzkowska-Kalinowska E.: 10 lat badań ekspedycji wykopaliskowej w Radomiu IHKM PAN.-Biuletyn kwartalny RTN 1970 z.1-2 s.39-68
13. Krzemiń L.: Zagadnienia współczesnej kultury, Warszawa 1968
14. Materiały na sesję naukową z okazji 50 lecia Archiwum Państwowego w Radomiu, Radom 1971
15. Medyński St.: Dzieje radomskiego teatru 1815-1968.-Biuletyn kwartalny RTN 1972 z.3,4 s.1-23
16. Piętnastolecie działalności Państwowego Ogniska Plastycznego w Radomiu 1955-60, Radom 1960
17. Przemysł Radomia. Pod red. S. Witkowskiego, Lublin 1970
18. Radom. Szkice z dziejów miasta. Pod red. J. Jędrzejewicza, Warszawa 1964
19. Rocznik statystyczny miasta Radomia 1962, Radom 1962

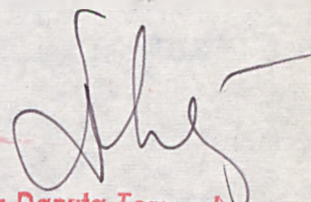
20. Rocznik statystyczny miasta Radomia 1971, Radom 1971
21. Rocznik statystyczny miasta Radomia i powiatu radomskiego 1965, Radom 1965
22. Rocznik Wyższej Szkoły Inżynierskiej I, Kielce 1969
23. Roczniki statystyczne województwa kieleckiego 1960, 1961-65, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973
24. Rozwój Radomia 1945-1964. Pod red. S. Witkowskiego, Radom 1964
25. Słowo Ludu 1949-1973
26. Sołtyk M.: Instytut Naukowo-Społeczny w Radomiu/1945/. - Biuletyn kwartalny RTN 1967 z. 2 s. 18-29
27. Sprawozdanie z częściowego wykonania Uchwały PMRN Nr 69/366/67 z dnia 9.III.1967 w sprawie programu rozwoju kultury na terenie Radomia za lata 1966-70. - Biuletyn Informacyjny PMRN Nr 2/68, Radom 1968
28. Świt 1945
29. Życie Radomskie 1947-1973
30. Życie Robotnicze 1945

Materiały niepublikowane

Akta Wydz. Kultury PMRN z lat 1950-72

1. AP Radom- akta m. Radomia za lata 1945-49
2. AP Radom- akta ~~m. Radom~~ PTTK do 1950 r.
3. AP Radom- akta TPSP za lata 1945-54
4. Informacja Klubu "Eresem"
5. " Radomskiego Towarzystwa Fotograficznego
6. " Społecznego Ogniska Baletowego
7. Podgajniak G.: Działalność w dziedzinie kultury w powiecie radomskim w latach 1945-70
8. Sprawozdania Klubu Literackiego za lata 1960-72
9. " Klubu Łączności za lata 1969-72
10. " Klubu Relaks za lata 1970-73
11. " MKPIK za lata 1971-73

12. Sprawozdania Młodzieżowego Domu Kultury za lata 1952-72
13. " Zakładowego Domu Kultury "Radoskór" za lata 1960-73
14. " Klubu Zakładów Przemysłu Tytoniowego za lata 1966-72
15. Witkowski S., Gauze J.: Sprawozdanie z 25 lecia działalności
TPSP/ 1945-1970/
16. Heltzer L., Tomczyk D.: Biblioteki radomskie w latach 1815-1969.
17. Tomczyk D.: Życie literackie Radomia w latach 1815-1969.

mgr Danuta Tomczyk